

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in N^{os}. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden *vrachtoerij* aan de uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende batterij n°. 13 bij het leger te velde, met het opschrift: *voor den Militairen Spectator*.

DE HULDE

AAN KRIJGSMANSTROUW EN MOED, OF DE GEDENK-
ZUIL TE MUNCHEN VOOR DE 30,000 BEIJEREN,
IN DEN RUSSISCHEN VELDTOGT GEBLEVEN.

De heiligste, bijna godsdienstige pligt van den krijgsman is trouw te zijn aan het vaandel, waaronder hij zich heeft geschaard, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan het krijgswind, als het orgaan van het bestuur, dat het roer van staat in handen heeft, gepaard met de stipte naking der krijgswetten en der voorschriften van ware en nationale eer, die hij hooger dan het leven waarden moet. Het zijn deze heilige grondbeginsels van pligtbetrachting, die hem in alle betrekkingen en omstandigheden ten leidsman moeten verstrekken, die hem den weg afbakenen, waarop hij, met vol vertrouwen, zonder afwijking, voort moet gaan.

Ten eenemaal strijdig is hiermede, indien de krijgsman, deze baan verlatende, zich door den waan laat verleiden, dat hem nog andere pligten roepen, die vaak regtstreeks tegen dien van soldaat aanloopen; wanneer hij vermeent in staatkundige verwickelingen partij te moeten kiezen, en eene stem tot beslissing van een geschilpunt te mogen uitbrengen, 't welk ten eenemaal buiten zijn gezigtsskring en bevoegdheid is gelegen. Het is dus ten hoogste lakenswaardig, indien hij zich veroorlooft, de gronden te gispen, die het bestuur tot vrede of oorlog doen besluiten, en in stede van met alle kracht-inspanning deszelfs uitgedrukten wil te volvoeren, zich veroorlooft deze, laauw, morrend en kwalijk te volbrengen, of, met verzaking van den heiligen gehoorzaamheids-pligt, in tegengestelden zin te handelen.

Eenheid van wil, door onvoorwaardelijke gehoorzaamheid geschraagd, is ten allen tijde de waarborg geweest van het krijgsgeluk, 't welk die legers ten deel viel, welke zonder te onderzoeken, waarom en tegen wien zij werden aangevoerd, alleen de stem van het bevel eerbiedigden. Zoodanig was de geest, die de scharen der beroemdste

veldheeren, zoodanig die, welke het leger van *Frederik den Grooten* bezielde, en welke men zulke groote daden zag verrigten; terwijl wij daarentegen, in latere dagen, de ontrouw en oorlogsramp eene wijde deur zagen open zetten, zoodra bij de legers de ongelukkige dwaling van eigendunkelijke partijneming, de plaats van lijdelijke gehoorzaamheid had ingenomen, en de trouw vlottend had gemaakt.

Onder alle krijgshaftige natiën hebben die van Germaanschen stam zich ten allen tijde, door trouw en gehoorzaamheid, onderscheiden; zoo vinden wij vroeger de Germanen en Batavieren niet minder wegens hunne trouw, dan om hunne dapperheid hoog geroemd; in de nieuwere tijden waren de Zwitsers hierdoor vermaard, en nog thans doen de Duitschers voor hunne voorouderen niet onder. Gehoorzaam aan de bevelen van hunne vorsten, zagen wij hen, zonder bedenken of aarzelen, elken vijand bestrijden, die hen als zoodanig werd aangewezen; bij den Duitscher zweeg elk bijzonder gevoel, om slechts aan dat van soldaten-pligt en nationale eer gehoor te geven.

Het was hierdoor alleen, dat men de opmerkelijke verschijning kan verklaren, welke *Napoleons* leger zulke buitengewone daden deed verrigten, hoezeer uit zoovele verschillende volken zamengesteld, afwijkende in zeden, leef- en denkwijze, en allen daarenboven met den sterkten weerzin tegen het Fransche bestuur vervuld; maar het was deze geest, welke de zoo strijdige deelen tot eene vaste, gelijkvormig handelende, massa zamen smolt. Elk vergat zijne staatkundige gevoelens, om zich den naam en roem zijns vaderlands waardig te toonen, hierin zich door geen ander den loef te laten afsteken, en zelfs den veldheer in het leger, op deszelfs krijgsgeluk zoo trotsch, tot hoogachting te nopen. Waardoor anders was die heldhaftigheid te verklaren, die de Pruisische hulpbenden in den veldtogt van 1812 aan den dag legden, die hen zoo hoog in het Fransche leger deden roemen, en die hunne vroegere en latere krijgsmakkers, de Russen, niet genoeg bewonderen konden?

De drang der omstandigheden, die het, door oorlogs-

ramp, getroffen Pruiszen geene keus tusschen ondergang en deelneming aan den Russischen veldtocht overliet, had hetzelfde verplicht een hulpkorps van ruim 20,000 man bij het Fransche leger te voegen, waarvan twee kavallerie-regimenten aan de groote kavallerie-reserve werden toegevoegd, terwijl de hoofd-massa, onder den maarschalk *Macdonald*, het 10de legerkorps vormde, bestemd om tegen Riga te ageren.

Behoeftte aan eenige verademing van de ongehoorde vermoeijenissen, bewoog *Napoleon* om, in het laatst van Julij, zijne afgematte benden, in den omtrek van Witebsk, eenige dagen rust te doen genieten, en daartoe hen in uitgebreide kantonnementen te verdeelen. Dit deed den Russischen opper-bevelhebber *Barclay de Tolly*, het denkbeeld tot eene aanvallende beweging van zijne zijde opvatten, en daartoe zijne bij Smolensk vereenigde magt, tegen het middelpunt der Fransche legerstelling optrekken.

De voorhoede, door den generaal graaf *Platow*, hetman der Kozakken, aangevoerd, en uit een aanmerkelijk korps van alle wapens zamengesteld, nam hare rigting tegen de, op den weg van Witebsk naar Smolensk in de omtrekken van Rudnia staande groote kavallerie-reserve, waarvan hij den 8sten Augustus de zeer gewaagd vooruit geplaatste divisie ligte kavallerie van den generaal *Sebastiani*, te Malewo-Bolota, bij Inkowa, zoo verrassend aangreep, dat derzelver eerste regimenten, met aanmerkelijk verlies, tot een overhaast terug wijken gedwongen, zich met eene volslagene nederlaag bedreigd zagen, welke, bij de groote overmagt der Russen, van onberekenbare gevolgen had kunnen zijn (1).

In dezen hagchelijken toestand, rukte het tot deze divisie behoorende Silezisch-Brandenburgsch uhlanen-regiment, tegen den uitgang eener engte, welke de doortocht naar de vlakte vormde, en wierp, door herhaalde korte aanvallen, telkens de vervolgende Russen met zoo veel nadruk in dezelve terug, dat zij evenmin konden inrukken, als de geslagene troepen vervolgen; hierdoor kregen de in verwoering gebragte regimenten tijd om zich te herscharen, zooals ook de toevallig aanwezende brigade ligte ruitery van generaal *Beurmann* tijd, om eene stelling te nemen, die den verderen terugtocht dekte.

Het was bij dit, den waren soldaten-geest kenmerkend gedrag, dat een wapenfeit plaats had, hetwelk ons aan de ridder-eeuwen herinnert. Juist hadden de uhlanen het laatste der in 't naauw gebragte Fransche regimenten, door

(1) De Russische magt bedroeg 18 bataillons en 35 eskadrons, benevens omtrent 10,000 kozakken en andere ongeregelde ruitery, voorzien van 24 stukken geschut. De divisie van *Sebastiani* van 7 regimenten ligte ruitery, kan niet hooger gerekend worden dan op 2,400 paarden, en een bataillon ligte infanterie zonder eenig geschut.

een' nadrukkelijken schok, lucht gemaakt en ontzet, toen een Russisch huzaren-regiment tegen hen ten aanval aanrukte. Zich herscharende, wachtten zij met gevelde lans deszelfs nadering tot den kleinen aanvals-afstand af, toen zij, met bevreesding, het op eene kleine verwijdering plotseling zagen halt maken en een Russisch hoofd-officier alléén tot nabij de gelederen vooruit jagen. Met hevige scheldwoorden en verwijtingen, smaadt deze de Pruisische troepen, dat zij de Franschen hier aan hun lot niet overlieten, en daagt deswege hun bevelhebber ten tweekamp uit. Deze, de majoor *von Werder* (2), een man van oud ridderlijken stempel, draalt geen oogenblik om de uitdaging aan te nemen, welke met de uiterste verbittering, in 't gezigt der wederzijdsche standhoudende regimenten, aangevangen en woedende voortgezet werd. Reeds was de halve maan van des majoor's epaulet doorgehouden, toen een welgerigte sabelhouw van dezen het hoofd zijns tegenstanders trof, en de Rus zwaar gewond van zijn paard deed storten. Dit was het sein ten aanval voor de uhlanen, tot haastig omkeeren voor de Russen, waarop het uhlanen-regiment deszelfs stelling hernam.

De koelbloedige houding en dappere weerstand van dit Pruisisch regiment was van de grootste gevolgen, daar het een perk aan den voortgang der Russen stelde, die, schroomvallig door de verschijning van de brigade *Beurmann*, en door de misleidende schijn-vertooning van twee eskadrons van het 11e regiment huzaren, die eene sterkere magt deed vermoeden, niet alleen de vervolging staakten, maar hunne aanvallende beweging niet verder voortzetten, en hunne stellingen in den omtrek van Smolensk gingen hernemen. Groot was de roem, die deze koene en ridderlijke handeling den Pruiszen, bij het hiervoor zoo gevoelige Fransche leger, deed verwerven, waarvan de onmiddellijke benoeming van den majoor *von Werder* tot officier van het eer-legioen ten blijke verstrekte.

Met geen minder onderscheiding handhaafden de overige troepen den Pruisischen krijgsmans, in de gevechten, die het 10de korps aan de beneden Duna leverde; steeds getrouw aan den hun opgelegden dienstpligt, verwierven zij, zoowel van hunne tijdelijke bondgenooten als tegenstanders, de ondubbelzinnigste bewijzen van hoogschatting, zoowel toen zij in 1812 de Franschen bijstand boden, of sedert toen zij, ten gevolge der staatkundige veranderingen in 1813, in tegengestelde betrekking optraden, en thans nog, herinnert zich zoo wel de Fransche als Russische krijgsmans, den moed en de trouw der Pruisische scharen, en de hagchelijkheden van den gemeenschappelijken strijd.

Meermalen heeft men de rijks-bestuurders en veldheer-

(1) In 1813 in Bohemen als eerste bij de garde-kavallerie en brigade-kommandant overleden.

ren hunne erkenenis aan de nagedachtenis van dapperen zien betoonen, en denzulken derzelven, wier verdiensten te beloonen niet in hun vermogen stond, door wapenpralen en eerzuilen een eervol gedenkteeken stichten op de door hunne dapperheid behoudene slagvelden; terwijl zij tevens de nakomelingschap eene roemrijke zege aankondigen. Denain en Waterloo getuigen dus der veldheeren beleid, der scharen moed, in den beslissenden kamp bewezen.

Treffend en eenig in deszelfs beteekenis, is het gedenkteeken, dat wij in Beijeren hebben zien stichten. Het is niet de zegevierende veldheer, die zijne overwinning wil vereeuwigen. Het is de stem van het vaderland, waarvan de geliefde vorst ten tolk verstrekt, 't welk dankbaar zich aan deszelfs pligtgetrouwe zonen herinnert. Waarlijk, een verheven denkbeeld, door eene prachtige eerzuil, de nagedachtenis der duizende dapperen te vereeren, die met onbezweken trouw en moed, voor den roem van 't vaderland, in den noodlottigen Russischen veldtogt hun leven hadden opgeofferd.

Ten gevolge der krijgs-verdragen, was een legerkorps van 30,000 man der schoonste troepen, de bloem der Beijersche legerscharen, nogmaals aan het magtig bevel van den Franschen keizer onderworpen, en vermeerderde het ontzettend leger, ten heirtogt tegen Rusland aangevoerd. Gehoorzaam aan het bevel van hunnen hooggeëerden vorst, en steeds gedachtig aan den ouden roem, dien zij met nieuwe krijgseer hoopten te vermeerderen, zweeg de stem van misnoegen, die in menigen boezem zich door het bewustzijn verhief, van tot een blind werktuig van vreemde heerschzucht te moeten verstrekken. Met leedwezen hadden zij het opperbevel van 's konings schoonzoon, den algemeen beminden prins *Eugenius*, voor dat van den generaal *Gouvion St. Cyr* zien verwisselen, onder wien zij het 6de legerkorps vormden; met nog grooter leedwezen, de schoone ruitery van zich zien afscheiden, en het groote leger, onder *Napoleon*, op zijn togt naar Moskou volgen, terwijl het voetvolk de Duna-streken ten strijdperk werd aangewezen. Veldheer en benden betoonden zich elkander waardig; daar zij, met heldenmoed, de schrandere uitgedachte oorlogsplannen van den ervaren veld-overste zoo volkomen uitvoerden, dat de bijna verloren slag bij Polotzk (17 en 18 Augustus) in zulk eene schitterende overwinning verkeerde, dat *Napoleon* den welverdienden marschals-staf den min geliefden veldheer niet onthouden kon. Duur betaalden de Beijeren echter deze glorie, met het verlies van den grijzen held, generaal *Du Roi*, en een groot getal hooge krijgs-bevelhebbers. Heerschende ziekten, gebrek en vermoeijenissen had hen, reeds vóór den slag, tot 10,000 doen smelten; terwijl het gemis hunner ruitery, hen ten eenemaal verlamde, en de vruchten hunner bloedige zege verhinderde te plukken.

Niet minder roemvol kweten zij zich den 17den en 18den October aan de Duna, bij Polotzk's verdediging, tegen *Witgenstein's* overmagtig leger, en in zoo menige volgende gevechten, die zij bij den terugtogt leverden.

Maar op welk eenen prijs is deze handhaving van Beijerens krijgsgroem ook niet komen te staan! Van de 30,000 aanvankelijk te velde getogenen, en de 10,000, die in hetzelfde jaar hen tot aanvulling waren gevolgd; zijn nauwelijks 10,000, veelal verminkt of met gekrenkte gezondheid, naar hunne haardsteden teruggekeerd. Dertig duizend zagen het vaderland niet weder! In Ruslands eenzame streken bleekten en vergingen hunne gebeenten! Geen kruis, geen gedenksteen wijst den wandelaar de graven aan der edelste slagtoffers van de heldhaftig door-gestredene kampen en van de onuitsprekelijke ellende eenes krijgstogts, gadeloos in de wereld-geschiedenis.

Thans echter rijst in de hoofdstad des vaderlands, tot hunnen roem, een eeuwentrotsend gedenkteeken op, en vereeuwigt nevens de geschiedenis hunne daden en naam, waarop hunne betrekkingen en het nageslacht zich fier verheffen kunnen. Op 's Konings bevel, uit brons vervaardigd, werd het den 18den October 1833, op den 21sten verjaardag van den tweeden bloedigen slag van Polotzk, te Munchen plegtig ingewijd. De hoog geëerde veldheer, onder wiens bevel zij, gelijk zoo vaak elders, ook daar gestreden hadden, deed hen daarbij het gewigt van het oogenblik, in eene treffende aanspraak gevoelen, en verklaarde hen uit het opschrift van het gedenkstuk deszelfs bedoeling en die van den edelen vorst, die het daarstelde.

Dit opschrift luidt als volgt:

Opgerigt van wege LODEWIJK, koning van *Beijeren*,
den 30,000 BEIJEREN,
die in *Rusland* den dood vonden.

Voltooid den 18den October 1833.

Ook zij stierven voor de bevrijding des Vaderlands!

Heerlijk vertoont zich de in den edelsten smaak en in de juiste evenredigheden gevormde obelisk, die door den heer *von Klenze* bouwkundig ontworpen, en door den beroemden Beijerschen kunstenaar *Joh. Baptist Steglmeijer*, in de koninklijke metaal-gieterij te Munchen, uit geschut-metaal gegoten is geworden. Met het voetstuk, 100 voeten hoog, is tevens de obelisk allergunstigst geplaatst op de Karolina-plaats, waar vier straten zich vereenigen, en valt dadelijk den reiziger in het oog, die van het westen de stad binnen komt.

Niets was treffender dan de ontmoeting van zoo vele dapperen; daar alle officieren en soldaten, die uit den

noodlottigen Russischen veldtogt waren terug gekeerd, tot het inwijdings-feest van het gedenkteeken, tegen den 18den October, naar Munchen waren bescheiden. Gedurende de weken, die het feest vooraf gingen en volgden, trof men op alle openbare plaatsen deze zwaar beproefde mannen, van generaal tot soldaat, aan, en menigmaal aanschouwde men de aandoenlijkste tooneelen, wanneer oude krijgsmakkers elkander onverwacht ontmoetten. In den hofuin ontmoeten twee officieren elkander; twijfelend zagen zij elkander van verre aan, maar vlogen weldra in elkaars armen. Sedert het slagveld van Polotzk hadden zij elkander niet weder gezien. Een burgerman ontmoet eenen kolonel: « Gij zult u mijner wel niet meer herinneren, heer overste? » « Neen, mijn vriend! » « Aan de Berezina stond ik naast u, toen een kanonkogel u den helm van het hoofd sloeg? » Nu herkende hem de overste en drukte hem aan zijn hart. De burger verhaalde den overste zijn verder wedervaren; het ging hem wel, hij had een rijkelijk bestaan, hij had tegen den volgenden morgen eenige oude kameraden, die hij weder gevonden had, ten middag-maaltijd genoodigd. « De gelukkigsten van hen, » voer hij voort, « hebben het slechts tot invalide-onder-officier gebragt; misschien zal de heer overste echter ons met zijne tegenwoordigheid willen vereeren. » « Ik kom zeker, » was het antwoord, « altijd is het mij eene eer, een waar genoegen met dappere soldaten te zamen te komen! » Mengde men zich in de groepen der weltevreden, zoo zweefde de geheele Napoleonsche krijgs-epoche, door enkele trekken geschetst, levendig gekleurd, voor den geest. De burgers verhaalden de veldslagen en togten, die zij hadden bijgewoond; vaak werd daarbij aan den kleinen man met den grijzen overrok herinnerd, en menige toast op zijn aandenken ingesteld.

In het geheel waren ongeveer bij de feestviering 300 à 400 personen tegenwoordig, die den veldtogt hadden bijgewoond. De plegtigheden zelve waren kort, echter trefend en eenen diepen indruk makende op elk, die nabij genoeg was, om de schoone aanspraak van den vorst *von Wrede* te hooren, en de werking waar te nemen, die zij op zijne krijgsmakkers maakte.

Niet slechts Beijeren, maar Wurtemberg, Saksen en zoo vele andere rijken, zelfs ons vaderland deelden in hetzelfde treurige lot, om de bloem harer bevolking, de ijzeren krijgsplicht gehoorzamende, der vernieling gewijd te zien; hoe vele onzer dapperen zijn ook daar ten offer gevallen, hoe weinige in den schoot der hunnen terug gekeerd! Moge al geene eerzuil, gelijk in Beijeren, zichtbaar, hunne dapperheid, zelfs-opoffering en krijgsmans-trouw verkondigen, hen sticht de erkenning van tijdge-

noot en nageslacht, in de geschied-bladeren, een onvergankelijk gedenkteeken, dat, met de versche lauweren van Waterloo en den Tiendaagschen Veldtogt bekranst, aan Europa verkondigt, dat, gelijk vroeger de Batavieren, ook nog derzelve afstammelingen, door geen volk op aarde, in moed en trouw worden overtroffen.

****.

OVERZIGT

DER VELDTOGTEN IN DE JAREN 1792, 1793, 1794
EN 1795, VOOR ZOO VERRE DIE OP NEDER-
LANDSCHEN BODEM, OF OP DESZELFS GREN-
ZEN HEBBEN PLAATS GEHAD.

ARTIKEL 8.

Vervolg van den veldtogt van 1794.

Al dadelijk nadat het Engelsche leger bij Rosendaal aangekomen was, werd het meer en meer noodzakelijk geacht aan eene betere bezetting der Hollandsche grensvesting, en onder anderen aan die van Bergen-op-Zoom, te denken. In deze sterkte bevonden zich destijds slechts 600 en 27 artilleristen, hebbende tot gouverneur den generaal *van Nivenheim*, een zeer bejaard man. Overbodig mag het wel heeten, het ongenoegzame dezer middelen aan te toonen, en het gevaar te bewijzen, waaraan deze vesting zoude zijn bloot gesteld geweest, ware *Pichegru*, in stede van rustig bij Antwerpen te blijven, stoutmoedig doorgedrongen (1). Op den 25sten Julij werden dan ook twee Engelsche infanterie-regimenten en twee Hessische bataillons ter bezetting van Bergen-op-Zoom, Steenberg en de daaraan grenzende inundatie-linie afgezonden. Door de Prins Erf-Stadhouder der Vereenigde Nederlanden, werd een bezoek gegeven aan het Engelsche legerhoofd, en daarna den 29sten Julij te Breda eene conferentie gehouden, in welke besloten werd, dat het Nederlandsche leger, op een klein gedeelte na, in de vestingen zoude verdeeld worden, en het Engelsche deze bewegingen dekkende, daarna te velde zoude blijven. Deze bewegingen hadden evenwel eerst plaats op den

(1) De rust, welke *Pichegru* bij Antwerpen bleef genieten, vermeent men te moeten zoeken, in het noodzakelijke verband, hetwelk de beide Fransche legerhoofden, *Pichegru* en *Jourdan*, tusschen hunne korpsen wenschten te behouden, maar vooral in het gebrek aan levensmiddelen bij de Noorder-armee bestaande, een gebrek, in hetwelk *Pichegru* niet konde doen voorzien, hetzij dan door kwade trouw der administratieve magten veroorzaakt, of wel uit hoofde der slechte inrigting van dezen. (*David*, Campagne de *Pichegru* aux armées du Nord et Sambre et Meuse).

5den Augustus, als wanneer de Engelschen in twee kolommen marcherende, een leger op de heide van Dongen betrokken, de voorposten zich over het Ginneken, Bavel, Goirle en Tilburg uitstrekkende, terwijl het hoofd-kwartier van den hertog *van York* te Oosterhout gevestigd werd (1). Het Nederlandsche leger, hetwelk bij de aankomst der Engelschen op de boven genoemde heide, nog niet geheel en al was opgebroken, verliet daarop, ten getalle van ruim 8000 man, deszelfs stelling, en vatte post te Beek bij Breda, de voorposten in verband brengende met die der Engelschen.

De linker-vleugel van de Nederlandsche voorposten-linie was te 's Prinsenhage, en breidde zich regts uit over Rijsbergen, Sprundel en Etten, terwijl die der Engelschen zich ook nu over Meerzel, Strijbeek, Chaam, Alphen, Goirle en Tilburg uitstrekten, en aldaar in verbinding kwamen met de uitgezondene posten van 's Hertogenbosch. Een en ander is genoegzaam om te doen zien, hoe zeer ook nu het meermalen aangehaalde cordon-systema werd opgevolgd, en de te zwakke en ter ondersteuning in geen verband staande voorposten, aan enkelvoudige verliezen moesten blootgesteld zijn.

(1) De samenstelling van het gecombineerde Engelsche, Hanoversche en Hessische leger, was op dit tijdstip als volgt:

Oppebevelhebber Z. K. H. de hertog van York.	Voorhoede, Gen.-maj. von Hammerstein.	Regter-vleugel.	} 16 Eskadrons ligte kavallerie.
		Generaal-majoor von Deuring.	
		Centrum.	} 8 Bat. jagers of vrijkorpsen.
		Majoor von Deuring.	
	} Linker-vleugel.	Generaal-majoor von Linsing.	} 3 Bataillons infanterie.
		} 14 Eskadrons ligte kavallerie.	
	1ste linie, Kav.-gen. von Dalwich.		Regter-vleugel.
		Centrum.	} 12 Bataillons infanterie.
		Boitard.	
		von Dalwich.	} 8 idem idem.
	} Linker-vleugel.	Luit.-gen. der inf. von den Busche.	
		} 10 Eskadrons zware kavallerie.	
2de linie, Luit.-gen. W. Erskine.	Regter-vleugel.		} 9 Bataillons infanterie.
	Centrum.	} 10 Eskadrons zware kavallerie.	
	} Linker-vleugel.		Luitenant-generaal von den Busche.
} 12 Regimenten zware kavallerie.			
	Res. 1-8. Abercromby.	Regter-vleugel.	} 8 Eskadrons kavallerie.
Centrum.		} 10 Bataillons infanterie.	
} Linker-vleugel.			5 Eskadrons kavallerie.
	} Reserve artillerie. 69 Stukken.		

De vesting Nieuwpoort in Vlaanderen, was te dezer tijd door de Franschen bemeesterd, van welk wapenfeit alleen valt aan te merken, dat de generaal *Moreau*, wiens divisie met dit beleg was belast geweest, het op zijne verantwoording durfde nemen, om bij de kapitulatie van den 18den Julij, aan de bezetting, meestal uit Hanoversche troepen bestaande, het leven te waarborgen, niettegenstaande, volgens de decreten van de nationale conventie, aan de Engelschen en Hanoveranen geen kwartier mogt gegeven worden, en in weerwil der te Brussel residerende volks-representanten, die zich ook tegen deze kapitulatie hadden verklaard. Alzoo ook nu de sterkte IJzendijke *Moreau* in handen was gevallen, erlangde deze generaal daardoor de mogelijkheid, om het al te zwak bezette Sluis in Vlaanderen volkomen in te sluiten en het beleg te beginnen. Destijds schijnt wel het voornemen te hebben bestaan, om laatstgenoemde bedreigde vesting, over Bergen-op-Zoom, te hulp te komen, en had ook dit ontwerp reeds een begin van uitvoering ontvangen; doch hetzelfde werd evenwel later opgegeven, terwijl men zich alsnu bepaalde tot het zenden van 5000 man, onder lord *Mulgrave*, naar de provincie Zeeland.

Ofschoon de stelling van het Engelsche leger bij Dongen, oorspronkelijk slechts als een gewoon marsch-leger was aangemerkt, zoo duurde dezelve evenwel eenen geruimen tijd, en hoofdzakelijk door rust, welke het Fransche legerhoofd aan de magt der verbondenen gunde. Deze rust werd door den hertog *van York* benuttigd, om eene poging aan te wenden tot het uitroeijen van verschillende in zijn leger bestaande grove misbruiken, en het doelmatiger verrigten der voorposten-dienst, welke, zoo men de ter dier tijd gegevene dag-orders tot grondslag neemt, al zeer slecht bij het bontkleurige Engelsche leger moet zijn uitgevoerd.

Aan de Maaszijde hadden de Oostenrijkers aanmerkelijke nadeelen geleden; de stad Trier was den 9den Augustus door de troepen van *Jourdan* genomen, en alhoewel de door hen genomene stelling hierdoor overvleugeld was, als zijnde hunne bedekkings-middelen de Ourthe en Veldre, bij derzelve oorsprong omgetrokken, zoo behielden zij toch de vroeger aangewezen positie. Het schijnt overigens, dat alles de Oostenrijkers er toe haan moeten brengen, om het, door groote uitbreiding, zoo zeer verzwakte leger van *Jourdan* plotseling te overvallen (1).

Alsnu evenwel bleef hun regter-vleugel, onder den generaal *Wenkheim*, bij Sittard zich tot Roermond uitstrekkende, het hoofdkorps achterwaarts Maastricht, de generaal *Clairfait* bij Visé, terwijl de generaal *Latour*

(1) *Jomini*, tome VI, chap. 22.

nog steeds de reeds vroeger gezegde stelling bij Luik en de Chartreuse aldaar bezette. Aan den linker-Maasoever vóór Maastricht, bevond zich steeds de generaal *Kraai*; terwijl van de zijde der Franschen, *Jourdan* rustig met het hoofdkorps aan de zijde van Tongeren gelegd was.

Hierboven is reeds aaugemerkt, dat met het oogmerk om Sluis in Vlaanderen te hulp te komen, eenige Nederlandsche troepen zich in marsch hadden gesteld; deze waren van achter de rivier de Mark naar de zijde van Bergen-op-Zoom opgebroken. Ten einde de nu ledig gevallene plaats achter gezegde rivier te voorzien, ontving de generaal *von Dalwich* bevel, met het geheele Hessen-Kasselsche korps, achter deze rivier, bij Zevenbergen, post te vatten, ten einde — zegt het oorspronkelijk marschbevel — de vestingen Breda, de Willemstad en de Klundert, benevens den regter-vleugel van het Engelsche leger te dekken. Te dezer gelegenheid mag men met rede vragen, of ook, ingeval de hertog *van York* het Fransche leger in zijne tegenwoordige stelling op de heide van Dongen wilde afwachten, dit leger alsdan wel de nu bedoelde bescherming aan deszelfs regter-vleugel noodig had. De aangrenzende versterkte water-linie, benevens de vestingen Breda en Geertruidenberg, mogten toch genoegzame zekerheid aan dit leger verschaffen, ingeval ook al, zoo als misschien wenschelijk doch zeker niet waarschijnlijk ware, *Pichegru*, het voorbeeld van *Dumouriez* volgende, tusschen de vestingen Breda en Bergen-op-Zoom in een zoo doorsneden land, met zijne hoofdmagt, als in een *cul de sac*, aanrukte. Betrekkelijk de opgegevene bedekking, als noodzakelijk voor de vestingen Breda, Willemstad en Klundert, zoude men haast genegen zijn te veronderstellen, dat zoo men ook reeds als gróndbeginsel moet aannemen, dat vestingen zichzelf moeten weten te beschermen, de droevige onderzending misschien aan den hertog *van York* geleerd had, dat zulks niet altijd, en wel met name in dezen oorlog, het geval was. Ten einde daarenboven de bestaande water-linie tusschen Breda en Bergen-op-Zoom te beschermen, schijnt het in alle gevallen niet noodzakelijk geweest te zijn, om zeven bataillons infanterie, doch vooral niet vijftien eskadrons kavallerie daartoe te bezigen.

Terwijl de hoofdmagt der beide tegen over elkander staande legers, de bedoelde rust genoten, vonden er van tijd tot tijd kleine en onbeduidende schermutselingen tusschen de uitgezondene patrouilles plaats. Zoo werd onder anderen op den 24sten Augustus, door Prins *Frederik van Oranje* met 500 man kavallerie, uit Breda eene verkenning gedaan naar de zijde van Kapelle en Zantvliet, bij welke eenige gevangenen gemaakt werden, terwijl inmiddels *Pichegru* reeds op den 20sten met zijn hoofdkorps van bij Antwerpen opgebroken was, eerstelijk op

Oostmaal en later op Moll, alwaar hij tot den 24sten bleef. Hierbij wil men, dat *Pichegru* van voornemen geweest zij, zich met zijne hoofdmassa naar de Maas-zijde te begeven, de Oostenrijkers slag te leveren en zich na eene behaalde overwinning, weder tot het Engelsche leger te wenden (1). Den 25sten ondertusschen veranderde *Pichegru* zijne strekking, eene stelling nemende bij Turnhout, terwijl ook reeds op denzelfden dag, de Nederlandsche posten te Rijsbergen en Prinsenhage door eene aanzienlijke Fransche magt overvallen en verdrongen werden, hetwelk den 26sten insgelijks bij de Engelsche voorposten plaats vond. Ofschoon men nu algemeen verwachtte, dat de Franschen op den 27sten hunnen aanval meerder zouden uitbreiden, en dien ten gevolge bij de Engelschen reeds de noodige voorbereidingen waren gemaakt, bleven eerstgemelden evenwel rustig, waardoor dan ook het naar Zevenbergen gedetacheerde Hessen-Kasselsche korps, gelegenheid bekwam bij het hoofd-leger in te rukken, nadat de Nederlandsche troepen de gezegde stelling hadden overgenomen.

Pichegru legerde zich den 28sten bij Hoogstraten, en deed dienzelfden avond eenen algemeenen aanval op de voorposten, terwijl een, door hem bij Moll achter gelaten korps van 5000 man, in Limburg en het oostelijke gedeelte van Noord-Brabant strooptogten aanrigte, den schrik verbreidde tot aan 's Bosch en Grave, en dusdoende misschien niet weinig mede werkte, om den hertog *van York* tot den terugtogt naar de Maas-zijde te bewegen. Deze geschiedde in den nacht van den 28sten op den 29sten Augustus, en wel in twee kolommen, wordende deze zoo gevaarlijke flank-marsch, zonder overval, door den hertog *van York* bewerkstelligd. Den eersten nacht betrokken beide een bivouac bij Loon op Zand, terwijl zij den 30sten over Vucht, St. Michielsgestel en Heeswijk, en over 's Bosch en Berlikum, respectievelijk bij Heeswijk en Dintel, achter de groote Aa, eene legerplaats betrokken. Zoo als gewoonlijk, werd ook alhier het gecombineerde Engelsche leger in twee liniën opgesteld, met de reserve achter den regter-vleugel, welke zich aan den Heeswijkschen windmolen leunde, zich benedenwaarts de Aa uitstrekkende, terwijl de linker-vleugel zich in de rigting van Vegchel uitbreidde. De voorposten ter beveiliging van deze nieuwe stelling, welke door den hertog *van York* van zoo veel belang geacht werd, uitgesteld, strekten zich van over St. Michielsgestel, Boxel, St. Oedenrode, Breugel en verder op Helmond tot aan de Peel uit, van waar dezelve zich over Weerd in verbinding stelden met de Oostenrijksche voorposten van Roermond. Ten einde deze reeds zoo uitgebreide voorposten-linie eenige meerdere

(1) *David*, campagne etc.

sterkte te geven, zoo bragt men op sommige plaatsen, als te Middelrode, Heeswijk, Dinter, Vegchel en Gemert, één à twee kanons, terwijl evenwel, in plaats van ook nu dadelijk werkzaam te zijn, de bedoelde stelling door kunst-middelen te versterken, deze hoofd-bezigheid tot het laatste verschoven werd, waardoor dan ook later de opgeworpene veldwerken, geenen genoegzamen wederstand konden bieden. Gemeenzaam zeide men dan ook destijds, dat zoodra de Engelschen aan het opwerpen van verschansingen begonnen te denken, men gerust konde vermoeden, dat hun terugtogt nabij was.

Betrekkelijk de door de hertog *van York* uitgekozene stelling in Noord-Brabant, vermeent men de volgende aanmerkingen te mogen maken: Het zwakste punt was gewis dat, tusschen de Peel en de Aa, en in plaats van dan ook aldaar de meeste krachten vereeuigd te hebben, ziet men genoegzaam uit de opgegevene opstelling, en vooral uit die der reserve, dat men de Franschen de zwakste zijde aanbod; daarenboven het cordon-systhema bleef ook nu getrouw opgevolgd. Op eenige uren afstands van het leger en in eenen naar den vijand vooruit springenden hoek opgesteld, bevonden zich de voorposten, alléén gedekt door het zoo zwakke middel als de Dommel. Ware de reserve op de heide van Schijndel geplaatst, dan gewis zouden de voorposten eenen beteren en meer geregelden terugtogt hebben gemaakt, dan nu, zoo als later blijken zal, plaats vond (1).

Pichegru was inmiddels nog met zijne hoofdmagt bij Hoogstraten gelegerd, terwijl tusschen zijne troepen en de Nederlandsche voorposten, aan de zijde van Breda, eenige schermutselingen voorvielen. Eindelijk begreep hij evenwel, dat wilde hij niet dezelfde feil begaan, waarover *Dumouriez* vroeger gestruikeld was, hij zich met zijne hoofdmagt naar de zijde van de Maas moest wenden, hoezeer daarom dan ook de meer westelijk gelegene punten van Noord-Brabant niet uit het oog moesten verloren worden. Door eerstgenoemde beweging, zoude hij de vereeniging der Oostenrijkers en Engelschen kunnen voorkomen; terwijl de linker-vleugel der eersten, door het Maas- en Sambre-leger zoude aangevallen worden. Alvorens ondertusschen deze beweging door *Pichegru* werd uitgevoerd, hadden er eenige gewigtige veranderingen bij het gecombineerde leger plaats: ten gevolge, namelijk, der onderhandelingen van Engeland en de Vereenigde Nederlanden met de Oostenrijksche regering, was er een zoogenaamd subsidiën-tractaat tot stand gekomen, luidens hetwelk de Oostenrijksche magt wederom gecombineerd, met de troepen der beide eerstgenoemde mogendheden, zoude werken. Krachtens dit tractaat had zich

dan ook reeds op den 30sten Augustus, de generaal *Werneck* met een sterk korps bij Maseijk over de Maas geworpen, hetwelk bij Eindhoven in eene vrij scherpe schermutseling geraakte, waarna de Oostenrijkers evenwel weder over de Maas terug trokken. Bovengenoemde overeenkomst gaf daarenboven aanleiding, dat er op dienzelfden 30sten Augustus, te 's Bosch eene conferentie plaats had, tusschen den hertog *van York*, den Erfprins *van Oranje* en den nieuw benoemden chef van den Oostenrijkschen generalen staf, *Beaulieu*, die deze betrekking had aanvaard, ter zelfder tijd, dat aan den generaal *Clairfait* het opperbevel over de Oostenrijksche armee was opgedragen. In deze conferentie werd onder anderen bepaald, dat de hertog *van York*, in verbinding met de Nederlandsche magt, zijne operatiën wederom naar de zijde van Antwerpen zoude gaan uitbreiden, terwijl het Oostenrijksche leger tegen *Jourdan* werkzaam zoude blijven. Evenwel de nu algeheele overgang der vier vestingen Valenciennes (1), 26 Augustus; Condé, 27 Augustus; Landrecies, 15 Augustus, en Le Quesnoy, 15 Julij; en de boven vermelde eigene voornemens van *Pichegru*, maakten door de wijze, waarop hij dit laatste wist uit te voeren, het ontwerp der gecoaliseerde legerhoofden nutteloos. Op den 4den September namelijk, werd de vesting Breda, door *Pichegru*, van de zijde van Beek, berend, hopende hij welligt dat het hem ook nu, zoo als vroeger aan *Dumouriez*, zoude kunnen gelukken, deze vesting na eene kleine poging te kunnen bemagtigen; evenwel de ditmaal aldaar bevelvoerende generaal *Geusau*, deed dit ontwerp mislukken, en verijdelde de pogingen van het Fransche legerhoofd. Den 10den September legerde *Pichegru* zich tusschen Gilzen en Riel, den 11den kwam hij tusschen Moergestel en Oosterwijk, terwijl hij den 14den en 15den met het Engelsche leger slaags geraakte. Te Bostel had de eerste ontmoeting van aanbelang plaats, en ofschoon de Dommel met eene menigte, doch ook zeer geringe verdedigings-middelen voorzien was, werd desniettemin deze kleine rivier door de Franschen overgetrokken, waarbij twee bataillons Hessen in de noodzakelijkheid geraakten, om hunne wapens neder te

(1) Ter dezer gelegenheid werd bij het leger der Sambre en Maas, het volgende zeer karaktermatige stuk uitgevaardigd: *)
Le général d'Avant-Garde de l'armée de Sambre et Meuse à la municipalité de Tongres.

Citoyens!

Depuis deux jours Valenciennes est rendu à la République; les esclaves ne sauraient résister à des hommes libres. En signe d'allégresse, j'ordonne que la ville soit illuminée ce soir; la république ne connoit pas les ténèbres.

P. S. Vous ferez sonner toutes les cloches.

Le général d'avant-garde,
(Signé) *Bernadotte*.

(1) *Porbeck*, pag. 422.

(*) Het origineel dezer order, te Tongeren in eene oude kast gevonden, is thans berustende bij onzen Luit.-Kolonel *de Roije van Wichem*, van den generalen staf.

leggen. De generaal *Abercromby* rukte nog den volgenden dag, ter ondersteuning van de toen reeds hevig terug geworpene voorposten op, en liep gevaar van met zijne geheele magt, sterk 10 bataillons en eenige eskadrons kavalierie, in handen van *Pichegru* te vallen. Hij maakte dan ook dien ten gevolge eenen verhaasten terugtogt tot achter de Aa; terwijl intusschen *Pichegru* zijnen marsch op St. Oedenrode voortzette (1).

Niettegenstaande het weinig beduidende van dit voorposten-gevecht, en in weerwil van de vermeende zoo groote sterkte der stelling achter de Aa, aan welker in bezithouding de hertog *van York* aanvankelijk zoo veel gewigt scheen te hechten, besloot dit legerhoofd tot den terugtogt naar den regter-oever der Maas, welke dan ook op den 15den September, door het gansche gecombineerde leger, werd aangevangen, dusdoende de zoo belangrijke vestingen in Noord-Brabant, aan hunne eigene krachten overlatende.

Terwijl deze voor de verbondene legers zoo gewigtige voorvallen in Noord-Brabant plaats vonden, was de generaal *Moreau*, die met zijne divisie in Vlaanderen werkzaam was, onledig geweest met het beleg van Sluis in Vlaanderen. De volledige insluiting dezer toenmaals gewigtige vesting, leverde verschillende moeilijkheden op, onder anderen het overbrengen der troepen in het eiland Cadzand; want de inundatie was reeds daargesteld, en men kon de vesting alleen langs eenen smallen dijk naderen. Niettegenstaande het gebrek aan pontons en in weerwil van het hevige vuur der vesting, slaagden de Franschen in de eerste operatiën van het beleg, waarbij hun eene groote hoeveelheid geschut en andere krijgsbehoefden, op verschillende punten van genoemd eiland opgesteld, benevens 200 gevangenen, in handen vielen. Den 14den Augustus werd de vesting door den brigade-generaal *Dalmain* opgeëischt. De gouverneur derzelve, generaal-majoor *van der Duin*, beantwoordde zulks in korte doch ernstige woorden, waarop dan ook weldra het vijandelijke vuur begon en onafgebroken voortduurde. Van 2000 man bezetting, waren in de laatste dagen nog slechts 500 in staat dienst te doen. Het vijandelijk vuur, doch vooral gelede ziekten, had de overigen ongeschikt gemaakt. De belegerden maakten bij hunne vordediging vooral gebruik van hand-mortieren, welke den belegeraars zeer veel nadeel schijnen toegebracht te hebben, zoodat zelfs in 24 uren, van 100 man, die zich in de loopgraven bevonden, 15 man gekwetst of gedood werden, en zelfs in sommige nachten het verlies der belegeraars tot 50

man klom. Eene poging werd nog beproefd tot ontzet der vesting, waartoe de adjudant van den opperbevelhebber, de luitenant *Fögel*, benevens drie Sluissche burgers, zich in een klein vaartuig, onder de vijandelijke batterijen door, den overtogt baanden. Dan ook de hierdoor ontstaande hoop geheel vervlogen zijnde, en de vijand, op den 24sten Augustus, langs den dijk van Aardenburg de vesting zoo zeer naderende, dat hij zich weldra op het glacis zoude kunnen vestigen, moest de generaal *van der Duin*, hoofdzakelijk door zijne zoo zeer verzwakte bezetting daartoe gebragt, het aan hem toevertrouwde Sluis in Vlaanderen, op den 26sten Augustus, aan de Franschen overgeven. Eenige dagen vroeger was door gezegden generaal eene kapitulatie afgeslagen, als willende men toenmaals nog niet de tot zijne bezetting behoorende Hanoversche troepen, in het lot der overigen doen deelen; bij de nu geslotene werd de geheele bezetting krijsgewangen, en in het bijzonder het leven der Hanoveranen gewaarborgd. De Franschen van hunne zijde hadden bij dit beleg meer dan de helft der tot de belegering gebezigde troepen verloren, insgelijks hoofdzakelijk door ziekte, waardoor zij onder anderen meer dan 7000 man naar de hospitalen hadden moeten zenden; zij werden dan ook van zelfs door dit aanzienlijk verlies genoodzaakt, van alle verdere operatiën in Staats-Vlaanderen af te zien, en de nog overblijvende troepen insgelijks tot volkomen herstel te doen terug gaan.

De vroeger vermelde terugtogt van den hertog *van York*, naar den regter-oever der Maas, geschiedde in twee kolommen. De eerste ging over Schaïjk, en zou benedenwaarts Grave, te Velp, nabij het kapucijner-klooster, over de Maas gaan; alzoo de aldaar te leggen brug intusschen nog niet gereed was, geschiedde de overtogt eerst den 16den. De tweede kolom rigtte zich over Uden en Zeeland op Grave, alwaar zij de rivier overtrok, zijnde aldaar ook eene brug geslagen, en legerde zich bij Wichem, den volgenden dag zich in verbinding stellende met de eerste kolom. De achterhoede, onder de generaals *Abercromby* en *von Hammerstein*, rukten op dezelfde plaatsen als hunne respectieve kolommen, de rivier over, zonder daarbij in het minste door de Franschen gehinderd te worden. Als oorzaak van het niet vervolgen der Engelschen door de Franschen, wordt het volslagen gebrek aan kaarten, door den meermalen genoemden schrijver *David* aangevoerd, eene reden ondertusschen te ongenoegzaam, om *Pichegru* van alle blaam te zuiveren; door hem werd eerst op den 18den eene stelling voorwaarts Vegchel, op den regter-oever der Aa, betrokken. Deze generaal ondertusschen vervolgde rustig weg zijne bewegingen, daarbij wel overtuigd, dat, niettegenstaande geslotene tractaten of overeenkomsten, de onderlinge hulp ook nu niet bij het verbondene leger

(1) Zie meerder bijzonderheden, omtrent dit voorposten-gevecht, in het werk van *Forbeck*.

zoude bestaan; hij vervolgde dus zijne ontwerpen tegen de Nederlandsche troepen, liet slechts een klein observatie-korps bij Breda achter, verdreef de te Loon-op-Zand en Dongen staande posten eerst naar Bezooijen, en later, ten gevolge van een gevecht op den 12den September bij Sprang, op Waalwijk, om daarna geheel en al, onder bescherming der batterijen van Kapelle en Waspik, te verblijven.

Bij het Oostenrijksche leger hadden eveneens zeer gewichtige gebeurtenissen voor de Franschen plaats gehad. *Jourdan*, wiens operatiën hoofdzakelijk de Ourthe ten doel hadden, van welks bezit de zekerheid van zijnen rechter-vleugel afhing, had, onder den schijn van bij Tongeren te willen stand houden, een voornaam gedeelte van zijn nu reeds tot 80,000 man aangegroeid leger, bovenwaarts Luik over de Maas doen gaan, terwijl hij van zijne zijde verscheidene schijn-aanvallen, in de laatste helft der maand Augustus, aan de zijde van Maastricht uitvoerde. De generaal *Clairfait* liet, met oogmerk om zich met het Engelsche leger in verbinding te stellen, den 16den September een aanzienlijk gedeelte van zijn leger, onder den generaal *Alvinsi*, bij Maastricht over de Maas gaan, ten einde met het aldaar staande korps van den generaal *Kray* (1) vereenigd te werken. Alzoo ondertusschen de hertog *van York*, op den 15den dezer maand, zijne stelling achter de Aa verlaten had, en de ontwerpen van *Jourdan* inmiddels ook tot rijpheid gekomen waren, zoo deed laatstgemelde, met het doel om zijne operatie tegen de Ourthe bedekt te houden, op den 17den, verschillende valsche aanvallen bij Visé en Maastricht uitvoeren. De Oostenrijkers daardoor bezig gehouden, gelukte dan ook de op den 18den uitgevoerde beweging tegen de Ourthe volkomen; niettegenstaande de dapperste tegenweer, moesten de Oostenrijkers de geheele Ourthe verlaten, en ook den 19den de Chartreuse bij Luik ontruimen. De van den linker Maas-oever terug geroepene troepen, onder *Alvinsi*, kwamen te laat, om den linker-vleugel der Oostenrijkers in deszelfs stellingen te helpen handhaven; de generaal *Kray* rukte alsnu met zijn korps binnen Maastricht, terwijl het Oostenrijksche hoofdleger achter de Roer terug trok, en zich van Linnich langs deze rivier, over Gulik tot Duren, zuidelijk van Gulik, uitstreckte.

Het kwam den hertog *van York* voor, dat, na zijnen bewerkstelligden terugtogt, de Franschen ook nu, zonder in het bezit te zijn der aan de Maas gelegene vestingen, hunne invallings-ontwerpen zouden kunnen vervolgen, en hierop bouwende, gaf gemelde hertog de navolgende bevelen: Het geheele Hessische korps, onder den generaal *von Dalwich*, zoude in het land van Maas en Waal rukken; de Hanoveranen benevens de reserve van het leger,

thans gezamenlijk onder den generaal *von Wallmoden*, gingen bovenwaarts over de Maas bij Well, tusschen Grave en Venlo, een ander korps Hanoversche troepen naar de zijde van Venlo vooruit schuivende; op den linker Maas-oever, voorwaarts de vesting Grave, bleef de voorhoede, zijnde het korps onder den generaal *von Hammerstein*. Deze bewegingen werden den 17den begonnen. De generaal *von Dalwich* had in last, de Maas van het fort St. Andries tot Nistrik te verdedigen, alsmede aanvaankelijk twee bataillons van zijn korps in den Bommeler-waard te zenden, tot tijd en wijle dit eiland door de Nederlandsche troepen zoude bezet zijn. In deze stelling bleven de Hessen evenwel slechts tot den 22sten September, als wanneer zij meer oostelijk aanhielden, met den rechter-vleugel aan Altforst en den linker aan Appeltern steunende. Het korps van *v. Hammerstein* ging op den rechter-oever der Maas over, en strekte zich uit tot bij Batenburg.

Pichegru van zijne zijde begreep zeer juist, dat er voor hem en zijn leger alles aan gelegen was, om zoo spoedig mogelijk een vast punt van Noord-Brabant in bezit te krijgen, zoo wel om zich daardoor eene wapenplaats te verzekeren, vaste magazijnen te kunnen aanleggen, als om in de meer en meer aangroeijende ellende en bezwaren van toevoer bij zijn leger, te kunnen voorzien; door het laatste uit den weg te ruimen en zich de eerste voordeelen te waarborgen, zoude alleen voor hem genoegzame gerustheid ontstaan, om, welke kansen zich ook nog ten zijnen voor- of nadeele in dezen veldtogt mogt kunnen voordoen, bij den naderenden winter in de destijds over het algemeen zoo onvruchtbare en weinig gemeenschap aanbiedende provincie Noord-Brabant te verblijven. Mogt hij ook al niets van de zwakke bezetting der op zijnen linker-flank gelegene vestingen te duchten hebben, zoo bestond toch evenwel de mogelijkheid, dat deze, in verbinding met de andere Nederlandsche troepen, welke uit hunne water-liniën zouden kunnen deboucheren, menige der voor hem bestemde transporten van levensmiddelen zouden worden afgesneden en opgeligt; hij besloot dus alle zijne pogingen tot het vermeesteren van 's Hertogenbosch aan te wenden. Deze vesting, onder het opperbevel van den prins *van Hessen-Philippstadt*, had slechts eene bezetting van 1200 hoofden, eene sterkte geheel ongeëvenredigd aan die voor eene goede verdediging gevorderd, de onderhoorige forten waren nog slechter voorzien.

Den 22sten September werd 's Bosch ingesloten, terwijl nog dienzelfden dag het fort Orthen, zonder eenigen wederstand te bieden, door den Bataafschen generaal *Daendels* bemagtigd werd, en vervolgens, door een zeker korps troepen stelling te doen nemen tusschen de dorpen Bokhoven en Engelen, de gemeenschap tusschen 's Bosch en

(1) In de vorige artikels staat de naam van den generaal *Kray* verkeerd *Kraai* gespeld.

het fort Crevecoeur werd afgesneden, en de geheele insluiting der vesting alzoo werd voltooid. Aan het bezit van laatstgemeld fort was den Franschen, om genoegzaam bekende redenen, tot bemagtiging van 's Bosch, zeer veel gelegen, dan hun ontbrak alle belegerings-geschut om hiertoe te geraken. Na eene op den 24sten September gedane opeisching en bekomen weigerend antwoord, maakten de Franschen van eene bogt in den Maasdijk, nabij Empel, gebruik, om van achter denzelfden, het fort met hun gewoon veld-geschut te beschieten. Vruchteloos poogde men deze batterij uit Crevecoeur tot zwijgen te brengen, en het vuur derzelve schijnt zoedanig geweest te zijn, dat de bevelhebber der sterkte, zich tot de overgave gerechtigd achtte. De kapitulatie werd den 28sten gesloten; de bezetting legde buiten het fort hare wapens neder, onder belofte van in een jaar niet tegen de Fransche republiek te zullen dienen. Men moet hierbij aanhalen, dat, behalve de kommandant van het fort, zich aanvankelijk geene bezetting hoegenaamd aldaar had bevonden, en dat eerst later een Hessisch bataillon, sterk 280 man, uit het Engelsche leger gezonden, de bezetting ging uitmaken; dat de bevelhebber over dat fort dezelfde persoon was, die bij de gebeurtenissen van 1787 ditzelfde fort insgelijks als kommandant noodeloos had overgegeven, en daarvoor later begenadigd was, en dat voorts de verovering alsnu voor de Franschen van des te meer gewigt werd, alzoo zij in het bezit geraakten van 32 belegeringsvuurmonden met de daarbij behoorende krijgsbehoefden. Het beleg van den Bosch werd dan nu ook niet weinig gemakkelijk gemaakt; al dadelijk maakten de Franschen van het veroverde geschut gebruik, om hunnen aanval aan de Hinthammerpoort en op den Diezedijk tegen de Papenbril aan te vangen en voort te zetten. Van dit beleg ondertusschen zoude het genoegzaam zijn te zeggen: de vesting werd omringd, bedreigd en ingenomen.

De aanval aan de Hinthammerpoort had geringe vorderingen gemaakt; slechts eenmaal was dezelve door eenen nitval gestoord, terwijl voor het overige, de bezetting zich zeer rustig en stil hield en aan niets gebrek leed; de gouverneur der vesting, had zijne woning als eene kasemat doen voorzien en verliet dezelve nimmer (1). Den 8sten October deed *Pichegru* eenige nieuwsbladen in de stad brengen, vermeldende de door ons later te vermelden gebeurtenissen, bij het Oostenrijksche leger voorgevallen, en het was reeds den dag daaraanvolgende, dat, tegen alle verwachting, de vesting 's Bosch bij kapitulatie werd overgegeven.

(1) *David*, campagne etc., deze schrijver maakt hieromtrent zeer scherpe doch juiste aanmerkingen. Ooggetuigen verzekeren, dat de gouverneur in de kelders van het stadhuis zijn verblijf vestigde.

Betrekkelijk deze zoo noodlottige gebeurtenis, zouden vele belangrijke algemeene zoowel als bijzondere aanmerkingen kunnen gemaakt worden. Bedenkt men ondertusschen hierbij, hoe dikwijls het lot van volken en landen van het behoud van een enig goed versterkt punt afhangt, en wat tot dit behoud en tot deze goede verdediging aan personeel en materiëel behoort, en let men verder, hoe weinig bij de nu vermelde gebeurtenis, den val van een' van 's Lands hoeksteen ten gevolge hebbende, in een en ander, ook slechts eenigzins volgens middelmatige gronden, was voorzien, dan mag ook de val van 's Bosch onder die onvermijdelijke rampen geteld worden, waarvan in het vorige artikel gesproken is, als destijds het vaderland teisterende. Eene zaak alleen mag hier niet onopgemerkt gelaten worden; zij betreft het schandelijk opofferen bij de kapitulatie van 's Bosch, van het Fransche emigranten-korps van *Béon*. Door staatkundige denkbeelden hun vaderland vrijwillig hebbende verlaten, waren deze uitgewekenen, als broeders, in het Nederlandsche leger ontvangen en opgenomen; zij hadden met hetzelfde gestreden, zij hadden gezamenlijk overwonnen, en ook nu, door het veranderde noodlot, trof hun gelijktijdig hetzelfde ongeluk, aan de eersten, bij nog grooter dreigende gevaren, volle regt op de Nederlandsche bescherming gevende. Met ter zijde stelling ondertusschen van alle edele gevoelens, als mensch en als krijgsburger, en alleen, zoo als het hier heeten mag, door het grofste egoïsme en de schandelijkste zucht tot zelfsbehoud gedreven, schaamde zich de gouverneur van 's Bosch niet, dit zoo ongelukkig korps van *Béon*, aan zijn eigene uitredding van gevaar, op te offeren, hetzelfde buiten de geslotene kapitulatie te doen blijven, en dan ook daarna, onder zijne oogen en onder die zijner bezetting, te zien vermoorden. Zoo men ook al over alle andere, ten laste van den prins *van Hessen-Philippstad*, aan te voeren militaire feiten, den mantel der vergetelheid wil werpen; zoo is de, door zijne schuld, aan het korps van *Béon* gepleegde moord, eene vlek, welke op zijn naam blijft rusten; in Nederlandsche dienst gepleegd, wordt dan ook deze daad door Nederlanders geschandvlekt.

GESCHIEDKUNDIGE HERINNERINGEN.

III.

NAPOLEON EN DE FRANSCHE SOLDATEN, OF DE ZEDELIJKE INVLOED VAN DEN BEVELHEBBER.

Menigmaal heeft men met verbazing de krijgsdaden der Fransche legers nagegaan. Gemakkelijk echter laten dezelve zich verklaren, wanneer men derzelve hooge zedelijke stemming en de middelen kent, waardoor, vooral Napoleon, de geestdrift van den soldaat wist te doen ont-

vlammen. De volgende trekken mogen daarvan de bewijzen opleveren.

François Haubaine, te *Beauvais*, departement van de *Oise*, geboren, was in 1792 in dienst getreden, en bij de 49ste halve brigade ingelijfd, waar hij weldra als een voorbeeld van moed en ondergeschiktheid werd onderscheiden.

Den 19den September 1799, in *Noord-Holland*, tijdens de landing der Engelschen en Russen, was hij de eerste, die op een peloton der laatstgenoemde, ondanks hun vuur, aandrang, een vaandel veroverde, en eenen kapitein van zijn korps ontzette, dien de vijand gevangen medevoerde. Naauwelijks had hij deze zegeteekenen in veiligheid gebracht, of hij ijde in het gevecht terug, waar hij zich bij de verste tirailleurs voegde, en weldra met vijf gevangenen, waaronder een hoofd-officier, wederkeerde. Den 2den October door een geweeschot aan het hoofd zwaar gekwetst, keerde hij desniettemin naar zijn post terug, zoodra hij verbonden was, en van slechts één kameraad vergezeld, durfde hij eenen troep kozakken aantasten, waarvan hij er twee velde, en een paard naar het hoofdkwartier bragt.

Den 18den December 1800 werd voor *Neurenberg* een bataillons-kommandant van de 49ste halve brigade, door een peloton Oostenrijksche uhlanen gevangen genomen; Haubaine ontwaart zulks, « kameraden! zullen wij de « schande verduren, van onzen kommandant te zien « wegslepen, zonder iets tot zijn ontzet te wagen?» roept hij vier nabij hem zijnde tirailleurs van zijne compagnie toe, en dadelijk met hen vooruit strevende, valt hij de uhlanen zoo heftig aan, dat hij hen verpligte hunnen gevangene te laten varen.

Nog niet te vreden met deze reeds behaalde voordeelen, bleef Haubaine nog naar nieuwe streven, en ofschoon gekwetst, dwong hij, een half uur later, drie Oostenrijkers, waaronder een sergeant, hunne wapens neder te leggen.

Niet ongestraft waren echter zoo vele gevaren door dien dappere getrotseerd. Immers binnen eenen diensttijd van naauwelijks negen jaren, had hij vijf bedenkelijke wonden ontvangen, waardoor zijne verzwakte krachten niet meer zijnen moed evenaarden. Evenwel bleef hij in de gelederen, als ware het, om een voorbeeld van zedelijke kracht te geven, en tot een roemrijk, schoon verminkt, gedenkteeken van onverwoestbare geestkracht te dienen. Hoog geacht in zijn korps, werd hij in 1801 den eersten konsul voorgesteld; deze, een zoo juist schat-ter der krijgsgedngd, en kenner van het Fransche karakter, ontving hem met de grootste minzaamheid, noodigde hem ten disch (1), en deed hem aan zijne zijde plaats

(1) Meermalen viel deze onderscheiding den met eerewapens

nemen, waarbij hij hem eene jaarwedde van 600 franken en een eerewapen toezeide, als eene belooning zijner menigvuldige schitterende wapenfeiten.

Diep geroerd vertrok Haubaine, betreurende dat hij niet nog een ander aanwezig aan het vaderland ten offer kon brengen. Na verloop van eenigen tijd ontving hij de aanwijzing (brévet) van een pensioen van 300 franken, maar van het eerewapen, hem beloofd, hoorde hij niets verder. Een jaar verliep, en deze man, even gevoelig en fier, als onversaagd in het gevaar, zijne gevoeligheid niet meer kunnende bedwingen, schreef aan het hoofd van het Fransche bestuur in dezer voege:

« Burger Consul! Verschoon het, dat ik de vrijheid gebruik u te schrijven. Gij hebt mij een eerewapen beloofd; ik geloof het wél te hebben verdiend, en echter ontvang ik het niet; terwijl ik reeds een jaar lang het verwacht! Gij hebt mij de eer bewezen, mij aan uwe tafel te noodigen, en mij met goedheden overladen; de generaal Brune kent mij, weet wat ik heb gedaan, ondersteunt mij. Het is dus voor mij zeer smartelijk, om datgene niet te verwerven, wat vijf wonden en verscheidene uitstekende wapendaden mij veroorloofden te verwachten. De minister van oorlog antwoordt mij niet, en gij hebt echter gelast, dat men mij regt deed wedervaren.»

« De eerste konsul had mij eene jaarwedde van 600 franken toegelegd, deze heeft men tot de helft verminderd; deswegens heb ik niet geklaagd, maar mijn eerewapen, dat heb ik verdiend, dat zult gij mij geven.»

« Met eerbied ben ik Uw verknocht soldaat,
Haubaine.»

Het zal wel overbodig zijn te vermelden, dat den dappere regt geschiedde, die zoo veel bliken van heldenmoed had gegeven en zich zoo waardig uitdrukte.

Trekken als de hier vermelde verklaren meer dan iets anders die toovermagt, welke Napoleon op den geest der soldaten uitoefende, en die hen zoo voorbeeldeloos aan hunnen veldheer boeide. Niemand kende beter dan hij het hooghartige en onbedwingbare der vurige en fiere gemoeden van de zoo licht ontvlambare verbeeldingen, die, opgewonden door roemzucht en vaderlandsliefde, tot de grootste daden in staat, maar ook even gevoelig waren voor onregtvaardigheid of vernedering, en ook niemand dan hij wist beter van deze ontvlambare stof vrucht te trekken. In voor- en tegenspoed waren het eigenlijk de soldaten, die hem, trots alle opofferingen en

begiftigde dapperen ten deel, onder anderen deed hij te *Dieppe*, drie matrozen bij zich outbijten, welke voor hun heldhaftig gedrag, op de flotille te *Boulogne*, eerebijlen (*hache d'abordage*) hadden ontvangen.

nadeelen, onverbrekelijk bleven aankleven, die nimmer in hunne trouw wankelden of in genegenheid verflaauwden.

Doordrongen van de overtuiging, dat ieder soldaat den maarschalksstaf, ten minste de epauletten van officier, in zijn' patroontasch omdroeg, en derzelve verkrijging binnen ieders bereik gelegen was, waagde ook ieder hunner de stoutste kansen in het groote spel des oorlogs. Met het vaste geloof, dat het fortuin steeds den koenen toelacht, paarde zich het onwrikbare vertrouwen op het onafgebroke geluk en het genie van den bewonderden veldheer, die het nooit gehoorde, het schijnbaar onmogelijke verrigte, nimmer in 't geen hij te voren gezegd had, had gefaald; en tevens het bewustzijn, dat iedere daad van onderscheiding opgemerkt, geen enkele de verdiende belooning onttrokken zou worden. Dit alles werkte te zamen, om eene zedelijke stemming in het toenmalige Fransche leger voort te brengen, die zoo ooit, zelden hare wedergade heeft gevonden.

Te onregt zou men aan het verhaalde twijfelen, of het als overdreven beschouwen. Hoe menigmaal zag men niet, bij de wapenschouwingen van Napoleon, een soldaat uit het gelid treden, en zich over eene verkorting beklagen of eene belooning vragen, die hij niet als eene gunst, maar als regt van den veldheer verwachtte. « *Wat wilt gij?* » sprak deze tot den met krijgshaftige waardigheid voorgetreden soldaat. « *Sire! ik vraag het kruis,* » (of eenig ander bezwaar of herstelling). « *Waar hebt gij het verdiend?* » « *Ik heb daar of daar gestreden, deze of die daad verrigt.* » « *Hoe lang in dienst? welke veldtogten of wonden? naam en geboorteplaats, enz.* » En verwonderlijk nauwkeurig herinnerde hij zich, even als Frederik de Groote, den dapperen, die zich bij zoodanige gelegenheid had onderscheiden, vooral wanneer het een der veteranen uit de veldtogten van *Italië* of *Egypte* was. Doorgaans volgde hierop de vraagaan den kommandant: « *Waarom deze man niet tot het kruis of tot bevordering was voorgedragen?* » Welke vraag deze meestal voldoende verklaarde, als 't zij door verplaatsing of onbekendheid veroorzaakt, daar bevelhebbers even vaak als ondergeschikten van korps verwisselden. Voorbedacht verzuim, uit bijoogmerken, zou voor hen gewaagd geweest zijn, bewust dat elke billijke klagt van den soldaat hun de grootste onaangenaamheden zou hebben op den hals gehaald. Daarop ontving een verzellend adjudant last, den naam op te teekenen, en weldra zag de krijgsman zijn bezwaar hersteld; meermaalen ging het eereteeken met eene verplaatsing bij de garde gepaard, en niet zelden ontving de dus opgemerkte krijgsman spoedig daarna de benoeming tot officier, indien hij slechts eenigzins de daartoe onmisbare bekwaamheden bezat. Mogt hij bij uitstekende dapperheid en goed gedrag, echter, door onbedrevenheid in lezen, schrijven en

rekenen, hiertoe ongeschikt zijn, zoo bestond voor dezen de plaats van Arend-drager, welke hem de eervolle pligt opdroeg, om het palladium der krijgseer van zijn korps, ten koste van zijn leven, te handhaven.

Met verwondering zagen wij meermalen den man, — wiens doordringende blik de hoogste bewindvoerders het diepste ontzag inboezemde, die hun steeds in den korten strengen beveltoon, zijnen wil verkondigde, — de gemeenzame toespraak van den soldaat met eenen glimlach beantwoordden, en als ware het hem tot vrijmoedigheid uitlokken. Deze bevoorregte vrijmoedigheid, die de generaal zelfs in gedachte niet gewaagd zou hebben zich te veroorloven, deed Napoleon den afgod der soldaten worden, en hen, met onwankelbaar vertrouwen op des geliefden veldheers gelukstar, zich voor hem blindelings in de uiterste hagchelijkheden storten, zich alle opofferingen blijmoedig getroosten.

Veelvuldige voorbeelden zouden wij kunnen aanvoeren, van de gemeenzame wijze, waarop hij met hen omging, en die zoo zeer zijne begaafdheid doen kennen, om hen onverbreekbaar aan zich te kluisteren; onder anderen herinneren wij ons een voorval van dezen aard, uit den veldtogt van 1805, zoo roemrijk met den slag van *Austerlitz* besloten.

Onmiddellijk voor deze laatste gebeurtenis, trof Napoleon de teleurstelling, dat, in plaats van het door hem aan keizer Alexander voorgeslagen mondgesprek, deze zijn eersten adjudant, prins Dolgorucky, hem toezond. De onvoegzame toon van dezen verstoorde den keizer zoodanig, dat hij bij zijn terug komen van de voorposten blijken daarvan gaf, door driftig met zijne rijzweep de aardkluiten aan stukken te slaan, en door onder anderen te zeggen, juist bij een schildwacht van het 17de regiment ligte infanterie: *Ces B. . . . là croyent, qu'il n'y a plus qu'à nous avaler!* Deze, een oud soldaat, die de hierboven bedoelde vrijmoedigheid eigen was, mengde zich, terwijl hij zijn pijp stopte, dadelijk in het gesprek: *Ho! ho! ça n'ira pas comme ça, nous nous mettrons en travers!* Deze naïve kwinkslag deed den keizer lagchen en een kalm gelaat hernemen, waarna hij te paard naar zijn hoofdkwartier terugkeerde. Misschien ook wel nam hij deze ontmoeting als een gunstig voortteeken aan; daar men meermalen gelegenheid heeft gehad op te merken, dat de vooroordeelen van geboorteland en opvoeding, indrukken bij hem hadden achtergelaten, waarvan de sporen zelfs in zijne eigene woorden aan den dag kwamen en deden zien, dat hij tot eene zekere maat het geloof aan lotbestemming, gelukkige of ongelukkige dagen en voortteekenen scheen te koesteren.

Vond hij in zijne omgangswijze met den soldaat,

die alvermogende zedelijke drijfveren, welke dezen tot de uiterste zelfs-opoffering, tot de stoutste waagstukken bewogen, nog verwonderlijker was de volhardende moed, waarmede zijne scharen, onmiddellijk na de bloedigste voorvallen, deze geheel schenen te zijn vergeten, en zich blijmoedig tot andere bereid toonden. Wij zullen onder de vele voorbeelden van deze gadelooze gevaar-verachting, slechts een enkel mededeelen.

Misschien is er wel geen heerlijker gedenkteeken voor Napoleons veldheers-grootheid, dan de *vijsdaagsche veldslag* aan den *Donau*, (19—23 April 1809), door de zege bij *Eckmühl* en de verovering van *Regensburg* beslist, waarvan wij ons voorbehouden nader de hoogst belangrijke toedragt te schetsen. Gewoon zijne verkregene voordeelen in derzelve volste uitgestrektheid zich ten nut te maken, om regtstreeks op het hoofdoel af te gaan, drong de Fransche keizer met zijne zegevierende scharen in rusteloozen spoed andermaal op de zetelstad der Oostenrijksche monarchij aan. Nog ééne poging beproefde de veldheer Hiller, om in de vaste stelling van *Ebersdorf*, achter de *Traun*, deze voortgangen te stuiten, en dus de andere legerkorpen tijd te verschaffen, om tot redding der vege hoofdstad toe te schieten. Te vergeefs! een woedende kamp, waarvan de ijsselijkheden alle vroegere overtrof, en alleen door die bij *Malo-Jaraslowitz* (1812) geëvenaard is geworden, dwong hem te zwichten, en bewees, dat stoffelijke magt, noch plaatselijke voordeelen, in staat waren om de zedelijke kracht op te wegen, waarmede Napoleon steeds zulke groote wonderen bewerkte. Had men de wapenfeiten van *Arcole* en *Lodi* reeds als zoodanig beschouwd, zoo werden zij in dezen veldtocht, door den oneindig moeilijker overtocht en vermeerstering der brug van *Landshut*, overtroffen, en ook deze geheel in de schaduw gesteld, door het voorbeeldeloze waagstuk alhier te *Ebersdorf* (3 Mei) verrigt.

Veertig duizend Oostenrijkers, met eene talrijke artillerie, op de beheerschende hoogten geplaatst, verdedigden de stelling en de plaats, tot welke de eenige toegang door eene houten brug van 400 ellen lengte, over de breede en ondoorwaadbare *Traun*, werd verleend, die eene batterij van 6 stukken in de lengte bestreek. Dezelve moest snel vermeersterd, den vijand geen tijd tot hare vernieling gelaten worden. Alleen de eerste divisie van Massena's korps was aangekomen. De generaal Coehoorn, afstammeling van den grooten vestingbouwkundige, door gadelooze koeheid in het Fransche leger vermaard, grijpt, zonder bedenken, met zijne aan het hoofd geplaatste brigade, de Oostenrijksche bataillons aan, die de nadering tot de brug meesten beletten, werpt ze overhoop, gedeeltelijk in de rivier, en drijft hen met de bajonet in den rug voor zich heen

over de brug. Vermengd met hen, en in weerwil van het vreeselijkste geschut- en geweervuur, drongen de Fransche soldaten tot aan de poort der stad, en, zonder verwijl, door dezelve de wijkende vijanden na; maar weldra door eene tienvoudige overmagt aangegrepen en in de stad terug gedrongen, waarop zich thans al het vijandelijke geschut rigt, wordt hun toestand allerverschrikkelijkt, daar de van alle zijden uitbarstende vlammen hen een zekeren dood dreigen, wijl de achtersten de ingangspoort hadden gesloten, om de brug voor de mededeeling van het vuur te vrijwaren. Doch hoezeer tusschen de vlammen en den vijand ingesloten, bleven zij, met onkreukbaren moed, de duur betaalde verovering hardnekkig verdedigen. Navolgende brigaden komen eindelijk ter hunner hulp gesneld, en slagen met de grootste inspanning, niet alleen om door de poort te dringen, en dwars door den vuurkolk der brandende stad den aanval voort te zetten, maar ook om den vijand ten aftogt en tot het verlaten zijner stelling te verpligten. De ijsselijkheid van den aanblik der, zoo lang en woedend betwiste, kampplaats gaat alle verbeelding te boven; duizenden strijders waren in de straten gevallen, alle gekwetsten in de huizen jammerlijk in de vlammen omgekomen. Over de tallooze geschroeiide lijken, die de straten vloedden, vermorseld door de raderen der artillerie en de hoeven der ruitery, ging de marsch der troepen heen, die den wijkenden vijand vervolgden. Vooral aan den uitgang, waar Coehoorn zoo lang en wanhopig had gestreden, waadde men letterlijk in een bloedig slijkpoel van geroosterd menschen vleesch, waarvan de stank het hart deed omkeeren, en, zoo verre ging het, dat men, om de afschuwelijke overblijfsels te kunnen begraven, zich van schoppen, gelijk bij het schoonmaken van een' modderigen straatweg, bedienen moest.

Hoe verstompt het gevoel van Napoleon, door gewooneheid aan de oorlogs-ijsselijkheden, ook wezen mogt, dit tooneel maakte echter eenen diepen indruk op hem, zoodat een ooggetuige hem hoorde zeggen: « *Het ware goed, dat alle de stokebranden van den oorlog, zoo danige afgrijsselijkheden aanschouwden; zij zouden alsdan leeren, hoe duur hunne ontwerpen aan het menschedom komen te staan!* » Eene uitdrukking van gevoel, aan welker opregtheid wel geen reden van twijfelen is (1). Hij sprak voorts tot den generaal Coehoorn, wien een paard onder het lijf was doodgeschoten, met uitdrukking van welgevallen, wegens zijnen aan den dag gelegden moed; doch deed hem tevens opmerken, dat, zoo hij zijne drift eenigzins minder had bot gevierd, en de hem volgende troepen ingewacht, alvorens den aanval

(1) Doch die hij, ook tot zijne eigene leering, wel wat meer overdacht mogt hebben. V. R.

te beginnen, zulk een groot verlies wel geene plaats zou hebben gehad. Coehoorn bleef echter gunstig in zijn geheugen geprent, als een man van buitengewone dapperheid, die voor het haghelijkste waagstuk geen oogenblik aarzelde, en begaafd was met dat krijgs-karakter, van 't welk hij zooveel vrucht wist te trekken.

Bij de brigade van Coehoorn bevond zich een regiment ligte infanterie, meerendeels uit Korsikanen bestaande, hetwelk zich aan het hoofd der kolom bij den aanval bevonden en natuurlijk veel geleden had. De keizer langs hunne gelederen gaande, onderhield zich gemeenzaam met hen in het Italiaansch, om te zien, of zij ook ontmoedigd waren, door het ontzettend verlies dat zij hadden geleden. « O! » antwoordde hem een der soldaten, « er zijn er nog wel voor twee keeren! » en dat hij den moed zijner krijgsmakkers niet overdreef, bewezen zoo wel de bloedige dagen van *Aspern* en *Esling*, als de zoo ernstig betwiste zegepraal van *Wagram*.

Hetgene wij hierboven vermelden, doet ons slechts enkele handelingen en middelen kennen, welke hij tot het verkrijgen van dien voorbeeldeloozen invloed op den geest van zijn leger in het werk stelde. Het zou ons echter te ver voeren, indien wij ze alle wilden ontwikkelen, en wij bepalen ons dus, om deze slechts aan te bieden, als de sleutel van het kunst-geheim, dat hem ten toppunt van grootheid heeft doen stijgen; namelijk, het juist aanwenden van den hefboom der algemeene opinie, daar men te regt mag beweren, dat zijne bewonderenswaardige staats- en krijgs-talenten nog minder tot zijne verheffing hebben bijgedragen, dan diepe kennis van de roersels en drijfveren van het menschelijke hart, en de bekwaamheid om van deze de meeste partij te trekken.

Maar wat vooral de bewondering van tijdgenoot en nageslacht moet opwekken, is, dat niet slechts de hartsogtelijke Franschen zich door zijnen invloed op het gemoed zoo geheel lieten beheerschen, maar dat alle troepen, van welken landaard ook, door deze geheel werden weggesleept, zoodra zij slechts in den tooverkring van zijn bevel-gezag traden. Niet alleen de benden van langdurige bondgenooten of ingelijfde landschappen, gewoon zich aan de Fransche gelederen te sluiten, maar zij, die slechts sedert kort onder zijne vanen waren geschaard, niet slechts de Polen, Italianen, Hollanders, Beijeren en Wurtembergers, maar ook de Saksers, de Zwitsers en Illyriërs, ja zelfs zij, die zich als de verbitterdste vijanden van Frankrijk hadden doen kennen, zoo als de Spanjaarden, de Oostenrijkers en Pruisen, allen werden als door denzelfden zwijmeldrank bevangen, die hen slechts alleen het gevoel van krijgsroem deed onderscheiden, wanneer zij door den grooten veldheer, als deelgenooten der over-

winning, werden opgeroepen.

Onder hem versmolt alle volks-verschil en partijzucht, rang en stand. De dappere Duitscher en Pool, en de verweekelijkte Napolitaan, de nieuwelings en de oude soldaat, uitgewekenen, Vendeërs en democraten, allen met denzelfden geest en gelijken moed bezielde, wedijverden in het proef geven van krijgsmanstrouw en dapperheid, zoodra de keizerlijke adelaar over hen zijne vleugels had uitgebreid.

Slaat men zijn geheele leven gade, zoo ontwaart men eene oneindige verscheidenheid van middelen, die echter alle op hetzelfde doel gerigt waren; te weten: om zich van de liefde, het vertrouwen en de blinde gehoorzaamheid van het algemeen te verzekeren. Zijne aanspraken, legerberigten, decreten en bevelen, eerbewijzingen en gedenkteekenen, zijne wapenschouwingen op het slagveld, het plegtig overreiken van adelaren, nog meer dan deze, het voorkomen van zorg, belangstelling en regtvaardigheid jegens den minderen, deze alle deden hem de onbegrijpelijkste gevolgen verwerven, en al ware het, dat dezelve voor een groot gedeelte slechts schijnen berekend zijn geweest om uitwerking op den geest der natie te doen, zoo vermindert zulks echter de waarde niet der uitkomsten, en den onmeetbaren invloed van de zedelijke drijfveren op de krijgs-gebeurtenissen.

Niet slechts staft dit groote voorbeeld zulks, maar de geschiedenis leert ons daarenboven, dat alle aanvoeders van hooger en minderen rang, door schitterende oorlogsfeiten beroemd, dit vooral aan de zedelijke stemming hunner ondergeschikten dankten. Wie kan ook het groote aandeel voorbij zien, die eene zoodanige stemming aan de overwinningen heeft gehad, waarmede een Alexander, Hannibal en Cesar, in vroegeren tijd, gelijk in lateren, Parma, Gustaaf Adolph, Karel XII en Frederik, de wereld verbaasden, of een Seidlitz, Ziethen, Laudon, Suwarow, Ney en zoo vele andere deden uitblinken; zelfs zij, die in naauwere kringen, als voortreffelijke partijgangers schitterden, waren het slagen hunner stoute ondernemingen hieraan grootendeels verschuldigd; en wij dringen derhalve bij elk officier ten sterkste aan, op de beoefening der genoemde zoo belangrijke bekwaamheid, die welligt meer dan elke andere, tot het volvoeren der heerlijkste oorlogsfeiten bijdragen kan.

Met de overtuiging van deszelfs gewigt, en met den wil bezielde, om uit haar alle vruchten te trekken, zijn de middelen daartoe ook binnen het bereik van elken bevelvoerende gelegen. Men betoone slechts belangstelling in het lot zijner minderen, zorg voor hun welzijn, weze regtvaardig in het erkennen hunner verdiensten, en trede voor hen bij verongelijking in de bres; vooral verstrekkte men hen ten voorbeeld in ontberingen en bij gevaren.

Streng maar billijk, straffe de bevelhebber zonder drift, vernedere nimmer door woord of daad, maar wekke door alle mogelijke middelen het hooge zelfs- en eergevoel, de geestdrift voor krijgseer en vaderland op; terwijl men tevens streeft om het vertrouwen op uitstekende krijgswaarde, en op de bekwaamheid van den aanvoerder onwrikbaar te bevestigen. Voorzeker is het, dat elk bevelhebber, die deze gevoelens weet voort te brengen, met vol vertrouwen alles wagen kan, wat binnen de uiterste grenzen der mogelijkheid is gelegen, zonder te moeten duchten, dat hem de medewerking zijner ondergeschikten, tot volvoering van het stoutste waagstuk, ooit zal ontbreken.

****. N.

PROEVE

EENER

VERHANDELING OVER HET GEDRAG DER TROEPEN,
BELAST MET DE DEKKING DER ARTILLERIE IN
HET VELD;

DOOR

J. C. VAN RIJNEVELD,

Doctor in de wijsbegeerte en 1sten luitenant
der rijdende artillerie.

(Vervolg van n°. 1.)

II. DEKKING GEDURENDE HET STAANDE GEVECHT.

In het begin dezer *afdeeling* spraken wij van het verschil, dat er bestaat tusschen de gevechtsleer der beide verbondene wapenen in het groot, en tusschen de grondregelen, welke het gedrag eener kavallerie-dekking van rijdende artillerie bepaalt; wij gaven echter daarbij te kennen, dat, om van het *geheel* tot het *gedeelte* te kunnen besluiten, men dan *deze* uit het standpunt van *gene* moest overzien, en het is daaruit dat wij zullen moeten afleiden, hoedanig wij het onderwerp dezer onderafdeeling moeten verstaan.

Uit al hetgeen is vooraf gegaan, en uit al hetgeen wij van de eigenaardigheden der beide wapens — artillerie en kavallerie — kennen, blijkt het genoegzaam, welke nauwe verwantschap er tusschen de kavallerie en rijdende artillerie bestaat. Hij, die doordrongen is van de kennis harer eenzelve en wederkeerige bestemming op het woelige tooneel des oorlogs, zal met ons het *eenzijdige* inzien van het voorgeven, dat de eerste man de beste, op een paard gezet en met eenen sabel gewapend, een kavallerist vormt, of dat eene rijdende batterij daargesteld is, wanneer men artillerie te voet bereden maakt (1).

(1) Ofschoon wij dit denkbeeld uit overtuiging, en in navol-

Terwijl hij dan ook met ons zal instemmen, dat beide deze wapenkorpsen een onwedersprekelijk geldend regt op elkander hebben, dat er zeer veel overeenkomst in hun innerlijk wezen bestaat, en dat zij het tusschen hen plaats hebbende verschil, slechts in het uitwendige aantonen.

Wat de kavallerie betreft, daarover zegt de generaal *Thiebault*, dat men deze nimmer moet beschouwen, als te behooren tot de eigenlijke slag-linie, en dat men, daarop betrekkelijk, nimmer op de kavallerie moet rekenen. Volgens zijn gevoelen en volgens dat van andere tactici, moet de kavallerie alleen worden beschouwd als een toe- of bijvoegsel (*accessoire*) tot de positive sterkte van het leger. Wat de gevolgen zijn, wanneer er tegen deze stelling gezondigd, en b. v. de kavallerie in de eigenlijke slaglinie opgesteld wordt, leert ons de krijgsgeschiedenis, wanneer wij die slechts bij de veldslagen van Min-

ging van de beste Hoogduitsche en Fransche schrijvers, aan-
kleven, kan echter onze onpartijdigheid ons niet doen vergeten, dat er voorbeelden bestaan, die wel niet juist het tegendeel aantonen, doch die hier als eene uitzondering moeten genoemd worden. In de geschiedenis der rijdende artillerie, zouden wij op zulke voorbeelden kunnen verwijzen; doch ook buitengewone omstandigheden konden alleen tot de miskenning dezer waarheid aanleiding geven. Zoo werd o. a. de kapitein-adjutant der rijdende artillerie van de oude keizerlijke garde *List* (onze tegenwoordige generaal-majoor), in den jare 1813, door *Napoleon* uit Dresden naar Parijs gezonden, om aldaar eene voet-batterij der jonge garde, in eene rijdende batterij te herscheppen. Alleen het personeel in onder-officieren en manschappen was aanwezig; voor het overige werd hem te Parijs het benodigde, doch jonge en ongedresseerde paarden, en nieuw harnachement aangewezen. Zoo als nu hij op den eenen dag de manschappen, paarden en harnachementen overnam, moest hij ook den volgenden dag den marsch met deze ongeofende manschappen en paarden naar Dresden aanvangen. Geene der manschappen had immer op een paard gezeten, noch opgedeld noch opgestand; verreweg het grootste aantal paarden had nimmer een stang in den mond gehad; doch wat hier het ergste was, voor alle medehulp, voor indeeling, vorming en oefening op marsch, was slechts één paarden-arts aan den toenmaligen kapitein adjutant *List* toegedeeld. Bij de aankomst te Dresden waren de manschappen zoo verre geoefend, dat de keizer ze konde inspecteren, en wat meer zegt, zijne bewondering over hunne vorderingen te kennen geven. Deze batterij deed in den veldtogt van 1813 haren pligt; onze bescheiden zeggen echter niet, of zij daarom in den volsten zin des woords eene rijdende batterij konde genoemd worden. Wij haalden dit voorbeeld slechts aan, om te doen zien, hoe nabij het *onmogelijke* aan het *mogelijke* grenst. Alles lag hier echter buiten de grenzen van het *gewone*.

(Uit het MEMENTO van den schrijver.)

den (1759) en Hochstedt (1704) openslaan.

Het hoofd-element der kavallerie is de *beweging*, en hierdoor wordt hare gevechtswijze hoofdzakelijk bepaald. Daaruit en uit het voorgaande is het dus ook af te leiden, dat de rijdende artillerie voor het bezetten van vaste stellingen niet zeer geschikt is. Ook haar element is beweging, rassche verschijning op de werkzaamste punten van het oorlogs-tooneel, en ook even spoedige verdwijning, wanneer zij met eene langdurige kanonnade bedreigd wordt. Onstuimigheid in den aanval, gepaard met eene alles overtreffende koelbloedige bedaardheid, wanneer zij afgestegen en als artillerie werkzaam is, zijn de voornaamste kenmerken eener goede rijdende artillerie. Zij moet zich echter ook krachtig genoeg gevoelen, om in oogenblikken van nood, wanneer er geene artillerie te voet voorhanden is, zonder tijdverlies een geschutgevaarte met den vijand in vaste stellingen aan te kunnen gaan, wanneer de roepstem van den veldheer, haar uit de algemeene reserve-artillerie op eenig vast punt roept, en het is alsdan, dat zij ook met niet minder roem en goed gevolg aan hare tweeledige bestemming kan voldoen.

Bij de kavallerie ingedeeld, is hare voornaamste hoofdbestemming, het oorspronkelijke zwakke defensieve-element der kavallerie te versterken, en derzelver krachtig offensief-element nog meer te verhoogen. En wanneer wij hierbij de ervaring raadplegen, en alzoo opmerken, dat bij de kavallerie-gevechten, in 't algemeen gesproken, eenige goed aangebragte kanonschoten veeltijds meer afdoen dan langdurige kanonnades, dan zal er op de rol, welke de rijdende artilleriën en hare dekking bij zulke gelegenheden spelen moeten, onze reeds ontwikkelde denkbeelden daarbij in aanmerking genomen, geen twijfel meer bestaan.

Wanneer wij dus van onze veronderstelling, in het hoofd dezer afdeeling vermeld, uitgingen, dan zou het tooneel der handelingen eener rijdende batterij, bij eene brigade kavallerie ingedeeld en door kavallerie gedekt, voor het *staande gevecht* zeer begrensd zijn. Om alzoo onze denkbeelden meer in het gebied eener algemeene beschouwing over te plaatsen, zullen wij voor de opgemaakte onder-afdeeling veronderstellen, dat de bedoelde rijdende batterij en hare dekking een gedeelte van een gemengd legerkorps uitmaakt, en daarmede op het tooneel van een gevecht verschenen is.

Uit de gronden door den heer *v. Decker* in zijne gevechtsleer ontwikkeld, zien wij dat deze schrijver voor het gevoelen is, dat de batterij op eenen van de vleugels der kavallerie, in de meeste gevallen, de voordeeligste plaats zoude vinden. Staat de batterij alzoo naast de kavallerie, of naast de troepen van het veronderstelde legerkorps in linie, dan volgt hieruit en uit hetgeen vooraf

gegaan is, dat het gedrag der dekking zich bepaalt tot eene flank-dekking. De plaats der dekking, op een of in tweeën verdeeld, op de beide vleugels der batterij, hangt geheel van de stelling der laatste, ten opzichte van de overige troepen af. Verre weg in de meeste gevallen, zal de dekking daarbij éenen vleugel te *verdedigen*, den anderen slechts te *bewaken* hebben.

Ontaardt het veronderstelde gemengde gevecht in eene langdurige kanonnade, in of buiten het visierschot, dan zal het veel van het doorzicht van den kommandant der dekking afhangen, om zijne onderhebbenden zoodanig te plaatsen, dat zij aan hunne bestemming kunnen voldoen, en gelijktijdig, tot gunstiger gelegenheden, zich zoo veel mogelijk voor de uitwerking van het vijandelijk geschutvuur te vrijwaren. Naar het gevoelen van bevoegde autoriteiten en naar onze overtuiging, moet zich de dekking in dat geval in drieën verdeelen, waarvan het een derde gedeelte een weinig uitéén op den open vleugel en in de nabijheid der batterij wordt opgesteld, welk gedeelte een onder-officier met vier ruiters op den door andere troepen gedekten vleugel detacheert, met oogmerk om de bewegingen des vijands, aan die zijde, gade te slaan en te *bewaken*. De beide andere gedeelten zouden meer rugwaarts, evenwel niet in de verlenging der batterij, kunnen opgesteld worden, van de natuurlijke terreinhindernissen gebruik makende, om zich tegen het vijandelijke vuur te dekken en *afzitten*. Het doorzicht van den kommandant der dekking zal hierbij, zoo als wij boven zielden, de grenzen bepalen, in hoe verre de zorg voor het behoud zijner onderhebbenden, met zijnen pligt om voor de zekerheid der batterij te waken, overeen te brengen is. Welke gevaarlijke gevolgen een overdreven hjer voor het eerste kan hebben, leert ons het hier volgend voorbeeld.

Op den 22sten April 1809, stond een koninklijk Beijersch korps, onder de bevelen van den kroonprins en den luitenant-generaal *Deroy*, op den linker-vleugel van het Fransche leger, tegenover de hoogten achter Eckmuhl. Eene Oostenrijksche batterij van 16 stukken geschut was op die hoogte, welke het geheele voorliggende terrein bestreek, opgesteld, en verzwaarde door een moorddadig vuur de vereeniging der van Scherling en Landshut afkomende Fransche kolommen. De bij den Laber zich verwerende zamen gedrongene aanval-kolommen, hadden het meeste van de uitwerking dezer batterij te lijden. Zij bereikte daardoor het algemeene doel, van elke handeling op het tooneel der gevechten, namelijk van den vijand afbreuk te doen, en gelijktijdig een meer bijzonder doel, namelijk, om den wel geordenden terugtogt van het Oostenrijksche korps, onder den luitenant-veldmaarschalk vorst *Rosenberg*, door de bosschen van

Santing en Eglaffsheim, zoo lang mogelijk te dekken.

Acht eskadrons Oostenrijksche ligte ruitery (*chevaux legers*) hadden den last gekregen om de bedoelde batterij te dekken. Derzelver kommandant had deze troepen, te verre echter, achter de hoogte terug getrokken, om ze tegen het vijandelijk vuur te beschutten.

Eindelijk was het nadenmiddag geworden, en reeds had de, uit het 2de Beijersche dragonder en 4de regiment ligte ruitery bestaande, brigade van *Seidewitz*, gedurende twee uren, in volhardende onderwerping, onder het verschrikkelijkste kanonvuur gestaan, en had veel geleden. De moorddadige uitwerking der bedoelde batterij had echter de aandacht van *Napoleon* tot zich getrokken, terwijl eenige daartegen te nemen beschikkingen, den Franschen keizer voor meergenoemde brigade voerde. Met eenen blik had deze het terrein overzien, de tweede blik viel doordringend op den bevelvoerenden generaal, terwijl hij hem kort af vroeg: « *Que faites vous général?* » Even koelbloedig antwoordde *Seidewitz*, op de Oostenrijksche stukken wijzende: « *Sire! Ils me gênent beaucoup!* » Het « *Eh bien, prenez les!* » was het reeds lang gewenschte bevel, 't welk op deze laconieke vraag en antwoord volgde. Dadelijk rukte de brigade in draf voorwaarts, doch werd door het ongelijk en doorsneden terrein in hare ontwikkeling zeer gehinderd. Zij had daardoor den tijd, niet alleen de snelle bediening van het geschut waar te nemen, maar ook om deszelfs uitwerking te onderkennen. Eerst aan den voet der hoogten, konde de brigade zich behoorlijk tot den aanval voorbereiden; doch ook dáár moest zij nog een algemeen salvo met blikken-doozen doorstaan. Dit was ook het sein tot den aanval, die in het front en *à fond* plaats had; dezelve was echter nog niet snel genoeg, om de Oostenrijksche artilleristen te beletten, nogmaals een dergelijk salvo te doen, terwijl zij in dezen volhardenden moed op hare dekking vertrouwde. Eene te ver gedrevene voorzorg voor het behoud zijner onderhebbenden, en het uit het oog verliezen zijner eigenlijke bestemming, had den kommandant der dekkings-troepen zich te ver van de plaats, waar zijne pligten hem riepen, doen verwijderen. Het gevolg daarvan was, dat de Beijeren in de batterij drongen, en 30 à 40 kanonniërs in de pan hieuwen. Doch nu daagde de dekking op, voerde eenen gelukkigen aanval uit, en dwong de Beijeren tot den terugtogt. De batterij zelve had echter eenen te gevoeligen slag geleden, en nog was de eerste verwarring niet hersteld, toen de dekking op hare beurt weder terug geworpen werd, zonder dat de batterij den aanvallers de grenzen hunner stoutmoedigheid konde aanwijzen. De batterij, nadat zij zulk een schoon voorbeeld van koelbloedige bedaardheid gegeven had, ging verloren, door de schuld harer dekking. Ware de dekking bij de hand

geweest, om van de verwarring, die reeds bij de eerste algemeene decharge, onder de Beijeren plaats had, gebruik te maken en hen in de flank te vallen, dan had zij voorzeker aan den Franschen keizer de gelegenheid benomen, om aan *Seidewitz*, na dit schoone wapenfeit, toe te roepen: « *Général, vous m'avez donné un très beau spectacle!* »

Onze denkbeelden over het onderhavige onderwerp, kortelijk zamenfattende, dan zien wij, dat ook hier de kavallerie-dekking in twee gedeelten gesplitst is; namelijk in een *gebonden* en in een *ongebonden* gedeelte; en deze deeling is, naar ons inzien, nog noodzakelijker dan bij eene infanterie-dekking.

Het ongebondene gedeelte der dekking (het vroeger veronderstelde een derde gedeelte) heeft dan de bestemming, om de opene flank te bewaken, den vijand gade te slaan en zijne voorwaartsche beweging tegen de bedoelde flank te verzwaren. Het moet zich derhalve op eenen doelmatigen afstand van de batterij opstellen, hoe ver, laat zich niet, of voor 't minst zeer moeilijk, bepalen. Kan men zich verborgen opstellen, dan doet men zulks, doch het moet nimmer ten koste der werkzaamheid gezocht worden. In elk geval moet de aanvoerder van dit gedeelte der dekking bedacht zijn, dat zijnen terugtogt, op de batterij zelve, nimmer door het terrein mag verhinderd worden. Mogt de vijand, door deze splitsing onzer dekking, tot het doen van eenen aanval worden aangezocht, dan kan dit niet als een ongeluk beschouwd worden; dewijl dit hem zal noodzaken, om daartoe een grooter aantal troepen aan te wenden, dan hij zoude noodig hebben, wanneer de dekking in massa vereenigd ware gebleven; en van deze meerdere aanwending en verdeling zijner strijdkrachten, moet aan deze zijde een nuttig gebruik gemaakt worden. Verstaat de aanvoerder van dit ongebondene gedeelte het; om ter regter tijd, den vijandelijken aanval te ontwijken, of den vijand in de flank en in den rug te nemen, in een woord: verstaat hij de ware taktiek der ligte ruitery, dan kan hij het terrein van den vijandelijken aanval meermalen doorkruisen, terwijl de batterij, onder de onmiddellijke bescherming van het gebondene gedeelte der dekking, hare werkzaamheid rustig kan voortzetten.

Vraagt men ons, bij welk gedeelte der dekking zich het tirailleur-peloton moet bevinden, dan zouden wij tot antwoord geven: in de meeste gevallen bij het gebondene gedeelte, alleen in bijzondere gevallen daarvan afgescheiden; b. v.: wanneer er in de flanken der batterij, bosschen, dorpen, gehuchten of enkele gebouwen gelegen zijn, waarvan schutters zich met voordeel bedienen konden.

a. *Dekking tegen eenen aanval der kavallerie.*

De vijand zal het eerst op de dekking jagt maken, en een zeker aantal troepen in reserve houden, welke zich

op de batterij stort, in het oogenblik, dat deze door hare dekking verlaten wordt. Dit is voor 't minst de voordeligste en meest denkbare wijze van aanval. Door de aandacht des vijands van de batterij af te trekken, zal men derzelve verdediging verlichten. Bovendien moet men indachtig zijn, dat een door het aantal overwigtig vijand, alleen door herhaalde aanvallen, van kleiner maar verdeelde strijdkrachten, aan zijne zwakke zijden opgehouden en overwonnen kan worden. Hij die zich in massa op eenen sterkeren vijand werpt, zet ook alles op het spel. Door zulke gedeeltelijke aanvallen, op verschillende kanten ondernomen, wordt de vijand gedwongen zijne strijdmiddelen te verdeelen, en dan eerst wordt het oogenblik geboren, de eigene strijdkrachten te vereenigen, om de afgescheidene vijandelijke gedeelten, een voor een en met de snelheid des bliksems, met overmagt aan te vallen. De mogelijkheid, zelfs de waarschijnlijkheid van te overwinnen vindt haren grond in de zekerheid: *dat hij, die zich niet uit vrije keuze verdeeld heeft, zijne hereniging veel moeilijker bewerkstelligen kan, dan hij die zulks planmatig heeft uitgevoerd.* Dit is geldig, zoo wel bij den kleinen als grooten krijg, met dit onderscheid slechts, dat de uitvoering daarvan in den laatste veel moeilijker dan in den eerste is.

Zelfs het ongebondene gedeelte der dekking, zal zich nog in tweeën moeten splitsen. Bij een gevecht in het front, zal een half eskadron voor een geheel eskadron moeten wijken, wanneer beiden even goed worden aangevoerd. Wanneer echter het eerste in twee gedeelten met stoutmoedigheid zich in de flanken van het laatste werpt, dan zal deze door gene tot staan gebracht worden. Een besluitvolle eskadrons-kommandant kan, wel is waar, regts en links laten wenden en de beide afgescheidene pelotons door halve eskadrons laten aanvallen, doch vooreerst zijn niet alle de eskadrons-chefs zoo tactvast; ten tweede zijn de enkele pelotons vrijer in hunne bewegingen, en eindelijk zoude, in het veronderstelde geval, zulk eene manoeuvre zeer gewenscht zijn, daar twee pelotons een geheel eskadron den weg naar de batterij zouden belemmeren en daarvan afhouden, en meer kan men niet verlangen. De taktische leiding van het ongebondene gedeelte bestaat alzoo daarin, om alle front-gevechten te ontwijken, en alleen op de vijandelijke flanken te werken, hetgeen door gedurige zwenkingen kan bewerkstelligd worden. Wanneer de nood dringt, dan verspreidt men zich *en fourageur*, doch zoo dicht mogelijk, en nimmer te ver. Aller oogen moeten alsdan op den aanvoerder gerigt zijn. De ruiters hebben geen ander voorschrift noodig, dan hunnen aanvoerder te volgen, dit laat zich ligtelijk begrijpen, en zelfs de onverschilligen zullen zeer spoedig tot de overtuiging komen, dat bij

den grootsten hoop de gevaren 't minste dreigen.

Het gebondene gedeelte der dekking blijft in de nabijheid der batterij, en voornamelijk op de bedreigde zijde. Een peloton kan bereid gehouden worden, om de flanken-aanvallen van het ongebondene gedeelte *à tempo* te ondersteunen, welk peloton echter dadelijk, na volbragte taak, tot de reserve moet terug keeren. De toedragt van den kavallerie-aanval zal reeds dadelijk doen zien, of het noodzakelijk zal zijn, ondersteuning van de reserve-kavallerie te vragen. Een goed geoefende dekking zal echter altijd eenen veel sterkeren vijand met voordeel weten te bevechten. Dit moet het pligtbesef zijn, 't welk bij eenen dekkings-troep op den voorgrond staat.

De maatregelen, welke het gebondene gedeelte der dekking tegen eenen vijandelijken kavallerie-aanval moet nemen, vloeijen voort uit de beschikkingen, die de vijand voor dezen aanval maakt. Valt de vijand in geopende orde aan, dan gaat het genoemde gedeelte in gesloten orde den aanval te gemoet, doch niet eerder voor dat de laatste blikken-doozen den moed des vijands reeds aan het wankelen gebracht hebben. Is de vijand zoo verre gekomen, dan heeft de dekking niets meer van het vijandelijke artillerie-vuur te lijden; de vijand staat of rijdt daarentegen in ons werkzaamste vuur. De dekking heeft alzoo alles voor zich. Het tirailleurs-peloton werpt zich opgelost tusschen de stukken, om den artilleristen de hand te bieden, de enkele voorwaarts gedrongene vijandelijke ruiters terug te werpen, en de hand-paarden en stukken-paarden te beschermen. Vervolgd wordt de vijand niet, maar zoodra hij is afgeslagen, dan laat men het aan de artillerie over hem eene *pas de conduite* te geven.

Stort de vijand met eene overmagtige sterkte, in geopende orde, op de batterij en de dekking los, dan schiet er geen ander middel over, dan zich spoedig, door een bekend seinteeken, te vereenigen, en in het front, doch met ruimten tusschen de pelotons, den vijand te gemoet te gaan, om de batterij tijd van opleggen en terug trekken te geven.

Zoo de vijand zich had laten verleiden, om in geslootene orde op de batterij aan te vallen, dan wachte de dekking zich wel, door eenen te vroeg aangevoerden tegen-aanval, het schoone spel der batterij te bederven. Men late dan eerst de blikken-doozen hare werking doen; want als deze hare pligtpleging gedaan hebben, zal men den vijand beter tot *buigen* geneigd vinden. Een ieder het zijne, dan heerscht er orde, en op dat veld groeijen de laurieren weliger dan op elk ander terrein.

Dat zulke vijandelijke aanvallen somtijds met geluk be kroond worden, dat leidt nog geenszins tot juiste gevolgtrekkingen; want heeft de vijand eene slechte artillerie en eene lafhartige dekking tegen over zich, dan voert

elke aanval hem tot een gewenscht doel, doch zulke troepen behoeven geene leering.

Het slechtste, wat de dekking in het veronderstelde geval kan doen — zegt de heer v. DECKER — is, zich door de manoeuvres des vijands van de batterij te laten weglokken, of door offensieve bewegingen den vijand tot den aanval te noodzaken. Zij moet den leeuw gelijken, die zijne jongen bewaakt, den vreedzamen wandelaar laat heen trekken, en alleen woedend op hem valt, die dreigt ze hem te ontroofen.

b. *Dekking tegen eenen aanval van infanterie en kavallerie.*

Eene rijdende batterij, met hare kavallerie-dekking, kan welligt in geene grootere verlegenheid komen, dan wanneer zij door beide de wapenen, infanterie en kavallerie, gelijktijdig wordt aangevallen.

Het zoude ons moeilijk vallen, ten deze voor alle de bijzonderheden, die bij zoodanig eenen aanval kunnen plaats hebben, het gedrag der dekking te regelen; dewijl dat gedrag, met inachtneming van hetgeen vroeger gezegd is, zal voortvloeijen uit de beschikkingen des vijands, en uit de gesteldheid van het terrein. De vijand valt de batterij of met infanterie en de dekking met kavallerie aan, of doet zulks omgekeerd; ook kan hij de dekking gelijktijdig met infanterie en kavallerie aantasten.

Wij zouden ons te veel in taktische bijzonderheden moeten verdiepen, wanneer wij het te houden gedrag, van het ongebondene gedeelte der dekking, opvolgende zouden willen schetsen. In zulke omstandigheden zal dat gedeelte echter dienen versterkt te worden, zoodra zich vijandelijke tirailleurs, achter hindernissen van het terrein, in het gewerschot van de batterij vast nestelen; dan zullen eenige van de beste schutters der dekking afzitten, om deze te delogeren. Wagen de eerste eenen werklijken zwerm-aanval op de batterij, dan stort het gebondene gedeelte met de sabel in de vuist, hen in de flanken; dit laatste is altijd gemakkelijker dan het eerste uit te voeren. Het werkdadigste middel, om zich de vijandelijke tirailleurs van den hals te schuiven, zal zonder tegenspraak zijn, die troepen tot den terugtogt te dwingen, welke tegen het ongebondene gedeelte der dekking aanrukken, waardoor de eerste bedoelde tirailleurs in gevaar komen van afgesneden te worden. De medewerking van de andere troepen zal in het veronderstelde geval, dikwerf eene noodzakelijkheid worden. Heeft de batterijchef last gekregen, om alle gevaar weerstand te bieden en stand te blijven houden, dan kan ook hier — zoo als wij in de eerste afdeeling dezer verhandeling verondersteld hebben, (zie bladz. 94, tweede deel) — het geval plaats hebben, om de voorwagens en handpaarden terug te doen gaan, de patroontasschen rijkelijk van munitien

te voorzien, en de rijdende artilleristen hunne pistolen te doen nemen en tusschen de sabel-koppels te doen steken (1). Het tirailleur-peloton zoude alsdan op eenen kleinen afstand achter de lijn der stukken kunnen post vatten, om zoodra het laatste schot gevallen en de vijand tusschen de stukken gedrongen is, het individuele gevecht te beproeven. Moet alles op het spel gezet worden, dan zij het aan het oordeel van den batterij-kommandant overgelaten, om slechts de hoogst noodzakelijke bedieningsmanschappen bij de stukken te laten, de overige te doen opzitten, om het voorbeeld van den Franschen kolonel der rijdende artillerie *Seruzier* te doen volgen, (zie n°. 1, bladz. 13).

Wordt de aanval des vijands afgeslagen, dan wordt dikwerf der dekking gelegenheden aangeboden, zich roemvol te onderscheiden: « De vijand heeft b. v. geschut bij « zijne achterhoede; wij volgen deze, stellen ons in bat- « terij, en dwingen ze om op te leggen. Zoodra nu de « vijandelijke stukken opleggen, stort onze dekking, ge- « bruik makende van de terug trekkende beweging des « vijands, op de artilleristen in. Gelukt zoodanig eene « streek, dan zijn de stukken ons; is de vijand echter « waakzaam en wijst hij onzen zwerm-aanval af, dan « trekt de dekking, zich vereenigende, achter onze stukken « terug. Zulke stoutmoedige zetten, die men, zoo als « van zelve spreekt, met omzigtigheid en met inachtne- « ming van de omstandigheden moet ondernemen, be- « hoeven slechts een paar malen met geluk bekroond te « worden, om de dekking zich over haar lot niet te « doen beklagen.» (2)

Een naar roem strevend eskadrons-kommandant, wiens blik de gevolgen eener verhoogde en gerugsteunde werkzaamheid der rijdende artillerie kan overzien, zal voorzeker, in de meeste gevallen, veel liever de dekking eener batterij op zich nemen, dan in het regiment onder een algemeen kommando ageren. De geestvolle en naar werkdadigheid hakende officier, wenscht naar speelruimte en naar zelfhandeling; deze geworden hem in volle mate als kommandant eener artillerie-dekking. Er is roem te behalen, wanneer men, trots alle de pogingen van eenen ondernemenden vijand, de batterij, die gedekt moet worden, hare volkomene werkzaamheid verzekert, en aan haar het verdriet van eenen gedwongen terugtogt bespaart, waardoor dikwerf de gang van het gevecht eene

(1) De steller dezer verhandeling zou aan de rijdende artillerie een kleiner en ligter model-pistool willen geven, van eene haak of andere inrigting voorzien, om ze bij zich te kunnen voeren. Zou dit voor de veld-artillerie insgelijks niet doelmatig zijn?

(2) DECKER, *Gefechtslehre*, enz., bladz. 163.

voor ons nadeelige wending neemt. Bij zulke gelegenheden oogst men eigen roem in, en maakt zich eenen naam, waarvan in vele andere gevallen de chefs de vruchten trekken; zulke daden gaan zelden onopgemerkt voorbij en missen nog zeldzamer belooning. Onjuiste begrippen alleen leiden tot verkeerde inzichten. De dekking eener artillerie, verkeert gewoonlijk in de meening, dat zij meer dan andere troepen aan het vijandelijk vuur is blootgesteld, en dat zij in moedeloos makende werkeloosheid moet verkeeren. Vandaar dat vroeger de troepen niet dan schoorvoetende deze rol op zich namen. Beide veronderstellingen zijn onjuist. De vijand zal het niet der moeite waardig keuren de dekking te beschieten, en dat deze niet passief durft blijven heeft ons al hetgeen voorgegaan is geleerd. Integendeel, zij heeft veel meer gelegenheid de manoeuvreer-kunst en dapperheid in den hoogsten graad te toonen, juist omdat het tooneel harer werkzaamheid klein is.

(Het Vervolg hierna.)

BOEKBESCHOUWING.

Mémoires sur la guerre de l'île de Java de 1825 à 1830, par le Major F. V. A. DE STEURS, chef de l'état Major en Zélande, chevalier de l'ordre militaire de Guillaume, 3me classe, et de celui du Lion Néerlandais. Avec Atlas. Leide, chez S. & J. LUCHTMANS. 1830. in 4°.

(Vervolg van n°. 2 en slot.)

Het eerste hoofdstuk van dit belangrijk werk verplaatst ons tusschen de gebeurtenissen van de maand Julij 1825, te Djocjocarta. Te midden der rust en van den klimmenden voorspoed, welke de kolonie genoot, kreeg de gouverneur-generaal *van der Capellen* de verontrustende tijding der eerste sporen van eene oproerige beweging, welke onder de leiding van den Indiaanschen prins *Dipo-Negoro*, voogd van den minderjarigen sultan *Hamang-Kou-Bouana V*, stond uit te barsten. De weinige hoop, die men nog koesterde om het oproer in de geboorte te bedwingen, verdween weldra op de eerste berigten, welke het hoofd-bewind van den luitenant-gouverneur-generaal *de Kock*, die dadelijk met uitgebreide volmagt naar de plaats van het oproer gesnel was, ontving. De vroeger aldaar aanwezige beschikbare troepen, waren naar Macassar gezonden, alwaar de generaal *van Geen*, juist, met zoo veel roem voor de Nederlandsche wapenen, den oorlog van Boni geëindigd had. Bovenbedoelde troepen waren van deze onderneming nog niet terug gekeerd, zoo dat de generaal *de Kock* geene genoegzame strijdkrachten konde bijeenbrengen, om den oproer-hydra in eens te verpletten. Reeds hadden de muiters op kleine zwakke detachementen, besprongen door duizenden, eenige voordeelen behaald, waardoor het oproer veld won en zich naar alle zij-

den begon uit te breiden. Van alle kanten snelden versterkingen toe, doch deze waren nog te zwak, om zelfs het oproer perk te stellen. De communicatien werden overal door talrijke benden muitelingen afgesneden, en ofschoon verschillende trekken van moed en beleid aan onze zijde aan den dag kwamen, waren deze ontoereikende om het verbroken evenwigt te herstellen.

Te midden van dezen benarden toestand kwam de generaal *van Geen* te Samarang aan, met de troepen, welke onder zijn bevel met zoo veel roem gestreden hadden. Bij deze voegde zich een ander detachement, 't welk tegen de Chinezen van Borneo bestemd geweest was. De aankomst van deze hulpbenden kenteekende zich door eene glansrijke overwinning op de muitelingen, in de omstreken van Damak (15 September 1825) behaald. Nu begonnen de zaken een beter aanzien te krijgen, en terwijl de luitenant-gouverneur-generaal *de Kock*, aan het hoofd van eene aanzienlijke magt, Djocjocarta binnen trok, werden nog alle de middelen van overreding aangewend, om de oproerige prinsen van hunne misdadige ontwerpen af te brengen. Te dien einde rigtte de generaal *de Kock* een schrijven aan de prinsen *Dipo-Negoro* en *Ario-Mangkou-Boumi*, die van de vredegezindheid van het Nederlandsche gouvernement en van het Oost-Indische bewind getuigden. Een ontwikkend en huichelend antwoord deed ook hier de hoop op een goed gevolg van dezen vredezoekenden stap verliezen. De wapenen zouden beslissen. De strijd nam nu een bloediger aanzien. Geheel Djocjocarta was in oproer, en de magt, die men konde bijeen brengen, was, niettegenstaande de ingekomen versterkingen, nog te zwak om het oproer in deszelfs verschrikkelijke vaart te stuiten. Ook een gedeelte van Souracarta volgde dien vernielenden stroom.

Dit hoofdstuk, waarvan wij in eenige weinige trekken den hoofd-inhoud hebben geschetst, eindigt met het vertrek van den generaal *de Kock* van het tooneel des oproers naar Batavia, om het roer der hooge regering van den gouverneur-generaal *van der Capellen*, die naar Europa vertrok, over te nemen, en met de overgave van het bevel over de troepen aan den generaal *van Geen*. Volgens den schrijver, was de toedragt der zaken, bij het vertrek des eerstgenoemden generaals, niet verergerd, 't welk hij aan onze zwakte toeschrijft, die het op een punt vereenigd houden der troepen noodzakelijk maakte.

Slechts vlugtig heeft de schrijver de voornaamste krijgsgebeurtenissen, van het tijdvak van het begin des oproers, tot aan het einde van het jaar 1825 kunnen opgeven. Eene menigte van kleinere gevechten en schitterende wapenfeiten heeft hij stilzwijgend moeten voorbijgaan, om zijn aangenomen bestek niet te verre te overschrijden. Dit hoofdstuk, dat in alle opzichten belangrijk kan genoemd worden, omdat hetzelfde ons het tafereel van den aanvang dezer merkwaardige worsteling voorhoudt, bevat dan ook voor de geschiedenis onzer overzeesche bezittingen eenige voornaamste hoofdpunten van overweging, doch naar ons inzien is daarin het krijgs-geschiedkundige minder doeltreffend behandeld.

Het tweede hoofdstuk begint met de gebeurtenissen bij den

aanvang van het jaar 1826; het vertrek van den gouverneur-generaal *van der Capellen*, de aankomst van eenen commissaris-generaal des Konings, *de Bus de Ghisignies*, en de terugkomst van den generaal *de Kock*, bij de te velde zijnde troepen. Na eene vlugtige beoordeeling dezer hooge personaadjen, verplaatst de schrijver ons wederom in het hoofd-kwartier van den luitenant-gouverneur-generaal te Djocjocarta, en beschrijft ons de maatregelen, die er intusschen genomen waren, om den krijg tegen de oproerige vorsten voort te zetten. De weder werkdadige opening van den veldtogt, begon met eenige behaalde overwinningen, die het vertrouwen op onze krachten herstelden. Onder deze moet de inneming van den craton Pleret genoemd worden, waarin de vijand een aanmerkelijk verlies onderging. Verschillende kleine ondernemingen leverden dezelfde gelukkige gevolgen op; zoodat de hoop op een spoedig einde van den bloedigen veldtogt toenam; toen plotseling de zaken eenen anderen keer namen. De moord der nieuwe voogden van den jongen sultan, eenige door toeval behaalde overwinningen van den kant der oproerlingen, en het verraad van eenige reeds onderworpen hoofden, die zich op nieuw onder den oproer-standaard rangschikten, bragten den vijand bij Solo, welke stad in der haast tegen overval verzekerd werd. Het oproer had in dien tusschentijd meer vastheid verkregen, terwijl de opperhoofden zich in de tactiek oefenden. Onder deze onderscheidde zich de pacha *Prawiro-Derdjo*, ook *Sentot* genaamd.

De aankomst van versterkingen uit het moederland, eene verandering in het plan van den veldtogt, het aanleggen van vaste posten, die de onderlinge gemeenschap konden onderhouden, en de onderwerping van eenige voorname hoofd-aanvoerders deden de zaken, op het einde van 1827, eene gunstiger wending nemen, toen de invallende regentijd de voornaamste operatiën deed schorsen.

In de schets der krijgs-gebeurtenissen, gedurende de beide jaren 1825 en 1826, in de beide aangehaalde hoofdstukken vervat, doet de schrijver den lezer zien, dat het onzen troepen verschillende malen gelukte, den vijand, door schitterende wapenfeiten, te slaan, terag te drijven en te verstrooijen, zonder dat men er in slaagde, om de voornaamste opperhoofden en bewerkers van het oproer tot onderwerping te brengen. Bij het wederopenen van den veldtogt in 1827, werd het alzoo door het hooge militaire bestuur noodzakelijk geacht, om zich aan het plan, in 't laatst van het vorige jaar gevormd, te houden, en door het aanleggen van nieuwe bentings of kleine forten, het op den vijand veroverde terrein te behouden; terwijl men van den anderen kant alle middelen van overreding bleef aanwenden, om de Indiaansche prinszen de zijde van *Dipo-Negoro* te doen verlaten. Daarmede begint het *derde hoofdstuk*.

De aankomst van een aanzienlijk gedeelte der expeditionnaire afdeeling, gaf aanleiding tot eene geheele verandering in de organisatie onzer strijdkrachten, en tot het in krachtadige uitvoering brengen van het gevormde plan der operatiën. Tot dat einde werd het Oost-Indische leger te velde, in acht zoo-

genaamde *mobile kolommen* verdeeld, welke alle hare bijzondere bevelhebbers ontvingen, die, ofschoon zij het algemeen plan van insluiting van de magt der opstandelingen moesten volgen, echter naar de omstandigheden en naar vrije ingeving konden handelen. Alle de takken van militair bestuur kregen alsnu eene betere regeling, en in navolging van den oorlog in de Vendée, begon nu de veldtogt, of de beperking van het oproer in engere grenzen. De schrijver treedt hier in eenige bijzonderheden, betreffende de rigting, welke aan deze kolommen gegeven werd, en in bijzonderheden betreffende de strijdkrachten, de leger-organisatie des vijands, en het persoonlijk karakter van eenige van deszelfs hoofden.

De onderhandelingen van den hoofd-priester *Kiay-Modjo*, huichelend aangevangen, bleven zonder gevolg en werden afgebroken. De wapenen werden alzoo met nieuwen moed hervat, en met rusteloze beweging zetten onze kolommen het voorgenomen plan van den veldtogt voort. De aankomst der schoone expeditionnaire afdeeling, de partiële overwinningen op verschillende punten behaald, als ook de vaste krachtige houding en het steeds vredelievend gedrag van de hoofd-bestuurders der bewegingen, bragten verschillende opperhoofden der opstandelingen tot onderwerping. Aldus eindigde het jaar 1827, dat gekenmerkt werd door den dood van den sultan *Sépou*, en door een verlies aan onze zijde van 3000 Europeanen, meest aan de vermoeijenissen en de ondragelijke hitte gestorven; terwijl zich nog ongeveer 1000 Europeanen in de hospitalen bevonden.

Het plan, in het vorige jaar ontworpen, werd ook in 1828 voortgezet. Het beheerde terrein overdekte zich met kleine bentings, niettegenstaande de verwoede pogingen des vijands om dit te beletten; de volhardende moed der onzen deed de oorlogskans naar onze zijde overhellen. *Dipo-Negoro* zocht intusschen door een moreel overwigt op zijne landgenooten, de wenteling van zijne gelukster voor te komen, door zich te Sambicotto als sultan te doen erkennen. Eene expeditie, door den generaal *van Geen* gevoerd, stoorde echter op eene onzachte wijze de reeds verordende feestviering dezer gebeurtenis. Hiermede vangt het *vierde hoofdstuk* aan. De schrijver geeft vervolgens de verschillende stellingen op, welke door onze mobile kolommen waren ingenomen. Het aantal onzer troepen was intusschen, door eenige hulpbenden van de Moluksche eilanden en van Macassar, versterkt geworden. In eenige korte trekken schetst ons de schrijver het karakter dezer inlanders, en vat vervolgens den draad van het verhaal der gebeurtenissen weder op, bij het vertrek van den generaal-majoor *van Geen* naar Europa, zijnde deze generaal, aan wien de schrijver eenen welverdienden lof toezwaait, inmiddels tot luitenant-generaal bevorderd. Bijzonder belangrijk is de inhoud van dit hoofdstuk, met betrekking tot de gewigtige gebeurtenissen, die in het jaar 1828 plaats hadden, te uitvoerig om in dit korte overzicht te vermelden. De langdurigheid van den strijd, had bij onze troepen eene morele verslapping te weeg gebracht, doch ook derzelve gevaarlijke gevolgen wisten de opperbevelhebber en de overige chefs te voorkomen, door hunnen moed, door

nieuwe overwinningen op te wekken. De bloeddorstige *Kiay-Modjo* werd op dat tijdstip, na eene afgebrokene onderhandeling, op de door hem gebruikelijke huichelende wijze aangevangen, aan den voet van den *Mérapí* gevangen genomen.

In het *oijfde hoofdstuk* zien wij het vervolg van den veldtocht in 1829, en deszelfs einde, in de maand Maart van het jaar 1830, geschetst.

Na de oorzaken van het oponthoud in de operatiën opgesomd te hebben, deelt de schrijver ons het plan voor den veldtocht van 1829 mede. Eene begonnen onderhandeling heeft geene gevolgen; met hernieuwd moed worden de zamentrekkende bewegingen onzer kolommen aangevangen, en bij *Sapaurang* donderen de Nederlandsche wapenen overwinnend in 's vijands gelederen. Kort daarna geraken de oudste zoon van *Dipo-Negoro* en de radeen *Souker* in onze magt. De generaal *Bischoff* stierf kort na zijne aankomst op Java. Intusschen werden er maatregelen genomen, om de opstandelingen aan den regter-oever van de *Progo* aan te vallen, en binnen engere grenzen te beperken. Deze keer ontsnapt de vijand, die in den loop der maand Augustus eene buitengewone werkzaamheid aan den dag legt. Op verschillende punten geslagen, wordt hij weder op den regter-oever der *Progo* gedrongen. Schitterend was het wapenfeit te *Sillo*, en hoogst gelukkig de gevolgen, die daaruit voor onze wapenen voortsproten; overal wordt nu de vijand geslagen, en vele opperhoofden komen zich onderwerpen. Van de zijnen verlaten, en geene uitkomst meer ziende, begint *Dipo-Negoro* te onderhandelen. Zijne voorstellen waren echter onaannemelijk, en, gebruik makende van de gelegenheid om het verder bloedvergieten te voorkomen, ziet de opperbevelhebber zich genoodzaakt, dien hoofd-rebel gevangen te nemen, en als zoodanig naar *Batavia* op te zenden.

Regtdoende aan den volhardenden moed der onzen, besluit de schrijver met eene voorzeker welverdiende hulde aan onze troepen, en aan het beleid der opperhoofden.

In eenige bijlagen verzamelt de schrijver alle de stukken, dien oorlog, de expeditionnaire afdeeling, de belooningen, en de aangelegde forten betreffende.

Door deze verslaggevende aankondiging van dit werk, hebben wij reeds zeer ver het bestek overschreden, dat ons voor *boekbeschouwing* geopend is. Het doel regtvaardige hier echter deze uitbreiding; daar ook dit werk zelf *époque* in onze krijgs-litteratuur maakt. Ons zou nog veel overig blijven

om daarover verder uit te weiden, wanneer wij onder anderen meer bepaald zouden spreken over de waarlijk prachtige uitvoering, die dit werk tot sieraad van groote boekverzamelingen maakt. Portretten, kaarten, plans, teekeningen, druk, papier, alles is geëvenredigd aan het voornemen des schrijvers, om eene schoone *trophée* voor zijne wapenbroeders en voor den roemvol geëindigden oorlog op Java te leveren; doch, wanneer wij daarover onze bewondering uiten, dan komen wij als van zelve op de aanmerking, dat het te bejammeren is, dat dit werk, juist om deszelfs uiterlijke pracht, en daaruit voortvloeiende kostbaarheid, niet in aller handen kan zijn. Het ware derhalve te wenschen, dat deze pracht-uitgave weldra in zoo verre mogt uitverkocht worden, dat eene goedkoopere uitgave, waarbij een groot gedeelte van den atlas konde wegvallen, vooral de platen, die wij in den inhoud niet aangehaald, en voor deszelfs begrip onnoodig vinden, alle officieren in de gelegenheid stelde, met dit werk hunne boekverzamelingen, en door deszelfs lectuur, hunne kennis te verrijken.

Het zij ons veroorloofd, dat wij de vijl der kritiek geheel ter zijde houden. Eene algemeene opmerking zij daarvan echter uitgesloten, namelijk, dat, in ons oog, de onvolprezene belangrijkheid van het werk, meer in het gebied van het geschiedkundige, dan wel in dat van het krijgskundige vak valt. Overigens nemen wij in aanmerking, dat dit werk door eenen allerverdienstelijken tijdgenoot en voor tijdgenooten geschreven is. Het kon derhalve niet missen, dat er vele opmerkingen, omtrent personen en zaken, daarin aangehaald of verhandeld, door velen gemaakt werden. Dezen vond men te veel lof toegezwaard, genen niet genoeg op den voorgrond geplaatst. Doorgaans gaat het zoo, wanneer er wapenroem te deelen is; — zonderling, dat bij het ongeluk niemand genoemd wil worden. Maar ook velen dezer opmerkingen droegen te veel kenmerken van eenzijdigheid, dan dat wij die zouden hebben durven opnemen. Met ter zijde stelling van dit punt, gelooven wij met regt te kunnen zeggen, dat de overste *de Steurs*, door zijne nuttige bemoeijingen, zich verdienstelijk gemaakt heeft bij den tijdgenoot, en voorzeker niet minder verdienstelijk zal geacht worden bij een dankbaar nageslacht.

De beoordeelaar gelooft bij de aanhaling der bovenstaande zinsnede, met het zoo dikwerf herhaalde en zoo juist uitgedrukt gezegde van *Boileau*, te moeten eindigen:

La critique est aisée, mais l'art est difficile.

B I J L A G E I V ,

Behoorende bij den Militairen Spectator, n°. 4.

(Maand October.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN:

Bij besluit Zr. Mt. van den 25 Sept. jl., N°. 16, heeft Z. M. naar aanleiding van Hoogstdeszelfs vroeger besluit van den 5 daartevoren, houdende benoeming van den Luitenant-Generaal *de Eerens*, tot Luitenant-Gouverneur-Generaal van Neerlandsch Indië, om later de betrekking van Gouverneur-Generaal te bekleeden, genoemden Luitenant-Generaal een eervol ontslag verleend als Directeur-Generaal van Oorlog, en zulks te rekenen met den 1 October, terwijl bij hetzelfde besluit en te rekenen van hetzelfde tijdstip, tot Directeur-Generaal van Oorlog *ad interim* benoemd is, de Heer Generaal-Majoor *H. R. Trip*, Directeur van het Departement van den Grootmeester der Artillerie, en belast met het opperbeleid over de dienst der Artillerie te velde, van welke laatste betrekking genoemden Heer Generaal-Majoor mede eervol is ontslagen.

Tot adjudant bij den generaal-majoor C. A. de Favauge, tijdelijk belast met het Provinciaal kommandement van Utrecht, de kapitein R. A. Wijnen, van de 2de afd. inf. Tot adjudant van den generaal-majoor Trip, directeur-generaal van oorlog *ad interim*, de 1ste luit. E. van Löbensels van het korps rijd. artillerie. Tot administrateur van kleeding en wapening bij het korps mineurs en sappeurs, den gepensioneerden kapitein W. Loos. Tot 2de luit. bij de 3de afd. mobiele Zuid-Hollandsche schutterij, den sergeant-majoor C. Pouderoijen, van de afd. Tot 2de luit.-kwartiermeester bij het algemeen depôt der landmagt, n°. 33, den sergeant B. van Rijswijk, van hetzelfde depôt. Tot 2de luit. effectief bij het regiment Lanciers n°. 10, de 2de luit. à la suite, F. Barou van Hardenbroek, van het regiment. Bij de komp. art. van het 2de bat. der 4de afd. mobiele Zuid-Hollandsche schutterij, de sergeant titulaire A. A. van Reede, van de komp. artillerie van de 2de afd. Zuid-Hollandsche schutterij.

Tot officieren van gezondheid van de 1ste klasse: Bij de afd. kurassiers n°. 3, de officier van gezondheid van de 2de klasse, W. F. Fischer, van de 14de afd. inf. Bij het regiment Hussaren n°. 6, de officier van gezondheid van de 2de klasse, L. A. Kloppert, van het bat. transport-trein. Bij de 13de afd. inf., de officier van gezondheid van de 2de klasse, A. J. Blanken, van de 10de afd. inf. Bij

de 12de afd. inf.: de officier van gezondheid van de 2de klasse, N. J. M. van Wijk, van het groot rijks hospitaal te Utrecht. Tot officieren van gezondheid van de 2de klasse: Bij de 2de afd. inf., de officier van gezondheid van de 3de klasse, W. Verhoeven, van het groot artillerie reserve-park. Bij de 13de afd. inf., de officieren van gezondheid van de 3de klasse, A. Gobée en J. J. van Leeuwen van Duijvenbode, eerstgemelde van de batterij rijdende artillerie n°. 1 en laatstgemelde van de ambulance bij het leger te velde. Bij de 14de afd. inf., de officier van gezondheid van de 3de klasse, G. F. L. Giesecken, van de ambulance bij het leger te velde. Bij de 18de afd. inf., de officier van gezondheid van de 3de klasse, D. H. Hoppesteijn, van de ambulance bij het leger te velde. Bij de garnizoens- en hospitaal-dienst op het fort Bath, de officier van gezondheid van de 3de klasse, S. F. Rindler, van het artillerie reserve-park n°. 1. Tot officieren van gezondheid van de 3de klasse, bij de garnizoens- en hospitaal-dienst te Utrecht, de tijdelijke officieren van gezondheid van de 3de klasse, J. Weteling en H. Deurinck, bij gemelde dienst. Bij de batterij veld-artillerie n°. 6, de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, C. W. Vinkhuizen bij gemelde batterij. Bij de batterij rijdende artillerie n°. 13, de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, G. F. van Dommelen, van de garnizoens- en hospitaal-dienst te Utrecht. Bij de batterij rijdende artillerie n°. 1, de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse, J. A. van Bockhoven, van de garnizoens- en hospitaal-dienst te Utrecht. Bij de ambulance van het leger te velde, de tijdelijk bezoldigde kweekeling van de 3de klasse, M. Polano, van het groot rijks hospitaal te Utrecht. Bij de 5de afd. inf., de tijdelijk bezoldigde kweekeling van de 3de klasse, J. Wortman, van het groot rijks hospitaal te Utrecht. Bij de 7de afd. inf., de tijdelijk bezoldigde kweekeling van de 3de klasse, H. Kofoed, van het groot rijks hospitaal te Utrecht. Bij de 8ste afd. inf., de tijdelijk bezoldigde kweekeling van de 3de klasse, H. Wortman, van het groot rijks hospitaal te Utrecht. Bij het algemeen depôt der landmagt n°. 33, de tijdelijk bezoldigde kweekeling van de 3de klasse, W. M. J. Boon en de bezoldigde kweekeling van de 3de klasse, J. A. G. Robijn, van het groot rijks hospitaal te Utrecht. Tot tijdelijke officieren van gezondheid van de 3de klasse: bij de ambulance van het leger te velde, de burgerlijk genees- en heilkundige, L.

Pietersz. Bij de 7de afd. inf., de burgerlijk-genees- en heelkundige Izaak Wirth Beausar. Bij de 10de afd. inf., de milicien bij de 8ste afd. inf., J. H. Boelman, gedetacheerd bij de militaire zieken-inrigtingen te Groningen. Bij de 13de afd. inf., de burgerlijke genees- en heelkundige, L. J. Duijs. Tot officieren van gezondheid der 1ste klasse: bij het depôt der 7de afd. inf., de officier van gezondheid van de 2de klasse, C. C. van Enspeijk Kleijnhoff, met onbepaald verlof. Tot apotheker van de 2de klasse, bij het garnizoen te Vlissingen, den apotheker van de 3de klasse, F. Strik van Wijk, van eene der ambulances bij het leger te velde.

VERPLAATSINGEN.

Den kapitein Strengnaerts, van het 2de naar het reserve-bat. der 18de afd. inf., en den kapitein Leendertsen, à la suite bij eerstgemeld bat., definitief daarbij intedeelen; den officier van gezondheid van de 2de klasse, W. C. van Leersum, van het regiment Hussaren n°. 6, naar het groot rijks hospitaal te Utrecht; den officier van gezondheid van de 1ste klasse, J. F. Kerst, dienst doende bij de ambulance der 2de divisie van het leger te velde, naar het groot rijks hospitaal te Utrecht; de officieren van gezondheid van de 1ste klasse, M. Stein, van de 12de afd. inf., bij de ambulance der 2de divisie van het leger te velde; den officier van gezondheid van de 2de klasse, H. Hendriks, van het regiment ligte dragonders n°. 5, naar het regiment Hussaren n°. 6; den officier van gezondheid van de 2de klasse, A. E. Briem, van de 18de afd. inf., naar het regiment ligte dragonders n°. 5; den officier van gezondheid van de 2de klasse, P. J. Aldenrahd, van de garnizoens- en hospitaal-dienst op het fort Bath, naar de 14de afd. inf.; den officier van gezondheid van de 2de klasse, J. J. Sas, van de afd. kurassiers n°. 9, naar het bat. transportrein; G. A. F. Quarin Willemier, van de 13de afd. inf., naar de 10de afd. van het wapen; H. van den Berg, van de garnizoens- en hospitaal-dienst te Nijmegen, naar het 1ste bat. veld-artillerie; C. F. P. D. van Gemmingen, van de 2de afd. inf., naar het garnizoens-hospitaal te Nijmegen; F. W. Wiegand, van het 3de bat. veld-artillerie, naar het reserve-bat. van de 7de afd. inf.; J. Westenburger, van de 13de afd. inf., naar het 3de bat. veld-artillerie; H. P. Jamez, van het korps rijdende artillerie, naar de afd. kurassiers n°. 9; A. van Lockhorst, van de garnizoens- en hospitaal-dienst te Amersfoort, naar het korps rijdende artillerie; de officieren van gezondheid van de 3de klasse, H. H. Johanneman, van de garnizoens- en hospitaal-dienst op het fort Bath, naar de 18de afd.; C. H. Bödeker, van de 5de afd. inf., naar het groot artillerie reserve-park te velde; C. F. C. D. von Gemmingen, van de 8ste afd. inf.,

naar het artillerie reserve-park n°. 1 te velde; W. H. Vermeulen, van de ambulance van het leger te velde, bij de garnizoens- en hospitaal-dienst te Utrecht; B. van Ommeren, van de 7de afd. inf., bij de garnizoens- en hospitaal-dienst te Utrecht; bij het garnizoens-hospitaal te Nijmegen, den apotheker van de 2de klasse, D. C. Heijblom, van de garnizoens-infirmerie te Vlissingen; bij eene der ambulances van het leger te velde, den apotheker van de 1ste klasse, J. G. Moltzer, van de militaire zieken-inrigtingen, te Amsterdam; bij het 3de bat. veld-artillerie, den 1sten luit.-kwartiermeester van der Sloot, à la suite van de 7de afd. inf. en tijdelijk gedetacheerd bij het 2de bat. der 12de afd. inf.; bij het 2de bat. der 18de afd. inf., den 2de luit. P. H. van Deventer, van het depôt der afd.; bij het wapen der inf., dienst doende in de Oost-Indien, de 2de luitenants Beijerman en Gersom, van de 14de afd. inf.

EERVOL ONTSLAGEN.

De 2de luit. Naaktgeboren, van de 3de afd. Zuid-Hollandsche schutterij; de 2de luitenants R. J. Klunder en W. Waterborg, beide van de 1ste en 2de afd. Groningsche schutterij; de 2de luit. Roche, van het 1ste bat. Jagers; de 2de luit. M. H. Verniers van der Loeff, van de 8ste afd. inf.; de kap. P. C. de Bie, van de 2de afd. Zuid-Hollandsche schutterij (sedert overleden); de 1ste luit. Sieverts, van het korps Noord-Brabandsche Jagers; de kapiteins H. van Vladeracker en J. P. Kemper, van het 2de bat. der 3de afd. Noord-Hollandsche schutterij; de officier van gezondheid van de 2de klasse, F. C. Seegers, van de 7de afd. inf.; de 2de luit. Hein, van de 1ste afd. mobiele Zuid-Hollandsche schutterij; den 1ste luit. L. A. J. W. Baron Sloet van Oldhuijs, van de halve komp. artillerie van het 1ste bat. der 1ste afd. Geldersche schutterij.

NON-ACTIVITEITS TRACTEMENT TOEGEKEND AAN:

Den 2de luit. J. F. van de Wakker, van het regiment ligte dragonder n°. 4; den 2de luit. J. Loevestein, van de 14de afd. inf.; den kap. titulair A. Portmans, tijdelijken kommandant te Oostburg; den apotheker van de 2de klasse Lutterot, van het garnizoens-hospitaal te Nijmegen.

GEFENSIONEERD.

De kapitein plaats-majoor der 1ste klasse, P. Hans, fungerend kommandant op het fort St. Andries; de 1ste luit. J. Siegmund, van de 17de afd. inf.; de 1ste luitenants P. W. C. van Oldenbergh en J. F. L. Verstraeten, laatstelijk gediend hebbende bij het leger in Oost-Indien.

OVERLEDEN.

Den kap.-kwartiermeester W. Kronenberger, van het 3de bat. veld-artillerie.